

הישיבה המאתיים-ושמונים-ושלוש של הכנסת השביעית

יום רביעי, כ"ט אדר תשל"ב (15 מארס 1972)
ירושלים, הכנסת, שעה 11.03

א. שאלות ותשובות

שר-הפנים י. בורג :

השאלתה היא ארוכה במקצת, באשר מפורטות בה 16 שאלות. השאלתה היא מיוני 1971. בגלל התכתבות ממושכת עם העירייה נתעכב לצערי מתן התשובה אשר זמנו נקבע בנוהל של הכנסת.

יכולתי לפטור עצמי ממתן תשובה לשאלתה של חבר הכנסת הנכבד, שכן לא מדובר כאן בפעולותיו של ראש עיריית ירושלים בתוקף תפקידו כראש העיר, אלא בפעילות ציבורית של מר טדי קולק במסגרת אגודה עותומנית המתקיימת על-פי חוק האגודות העותומניות, ואין כל הגבלה או איסור בחוק המונעים מראש עיר לשמש בתפקידים מסוג זה. ברם לא רציתי להשיב את פני השואל ריקם, ולפיכך העברתי למר קולק את השאלתה וביקשתי להתייחס לכל אחת מהשאלות שהוצגו על-ידי, והריני מביא בזה להלן את התשובות שקיבלתי ממר קולק באותו נושא (עכשיו אני מצטט, עד שאגיע לנקודה שבה אגיד שזה סוף הציטוט) :

"לשאלה 1: הקרן לירושלים נוסדה על ידי ועל-ידי כמה מיידי העיר בשנת 1968 כאגודה לפי חוק האגודות העותומניות. מוסדות הקרן כוללים מועצה המורכבת מקשת רחבה של אנשי ציבור ולח ועד מנהל, ועדת פרויקטים, ועדת מכרזים וועדת ביקורת ומאזן.

הקרן לירושלים עוסקת בביצוע פרויקטים בירושלים, הממומנים בכספי תרומות של תושבי חוץ. מאז הקמתה היתה קשורה בביצועם של 200 פרויקטים שונים בעיר. קרנות-אחיות של הקרן באמריקה, קנדה ואנגליה מטפלות בגיוס תרומות אלה. תושבי ירושלים אינם תורמים ואינם מתבקשים לתרום לקרן, כך שהשאלה בדבר מתן טובות הנאה בעיר בתמורה ישירה או עקיפה לתרומות אינה מתעוררת כלל ועיקר. יתר מטרותיה של הקרן מצוינות בתקנון האגודה.

לשאלה 2: כאמור, נוסדה הקרן כאגודה עותומנית, וככל אגודה עותומנית היא מאושרת על-ידי הממון. נה על המחוז כאגודה למטרות צדקה, ומשום כך פטורה ממסים על ידי מס הכנסה.

לשאלה 3: הקרן לירושלים אינה עומדת תחת ביקורת מבקר העירייה או מבקר המדינה; בהיותה מורכבת כקרן פטורה ממס בארצות חוץ, חייבת הקרן להיות גוף אוטונומי ואסור לזה לעמוד בקשרים אירגוניים עם גוף ממלכתי או עירוני. מצב דברים דומה קיים גם ביחס לסוכנות היהודית, "הדסה" וגופים אחרים הקיימים בזכות תרומות מחוץ-לארץ.

לשאלה 4: הסכומים העומדים לרשות הקרן משנים מדי חודש.

לשאלה 5: הכנסות הקרן בשנת התקציב 1970 היו 7,489,000 ל"י.

לשאלה 6: הכנסות הקרן מאז היווסדה ועד דצמבר 1971 היו 24,195,000 ל"י.

היו"ר ט. סנהדראי :

הנני מתכבדת לפתוח את ישיבת הכנסת. אנו מתחילים בשאלות ותשובות. אבקש את שר הפנים לעלות לדוכן ולהשיב על שאלות של חברי הכנסת.

1. פעולותיה של קרן ירושלים

חברי הכנסת ג. פת שאל את שר הפנים ביום ה' בתמוז תשל"א (28 ביוני 1971) :

בימים האחרונים דובר בכנסת ובציבור על קרן ירושלים אשר ראש עיריית ירושלים עומד בראשה. אודה לכבודו אם ישיבני :

1. האם נכון כי קיימת קרן ירושלים, ואם כן – מי יסד אותה ומה מטרותיה ?

2. האם קרן ירושלים נוסדה באישורו של שר הפנים או של כל גורם ציבורי ממלכתי או עירוני אחר ?

3. האם קרן ירושלים עומדת תחת ביקורת של מבקר העירייה, או של מבקר המדינה או של כל גורם ציבורי אחר ? אם כן – תחת ביקורתו של מי היא עומדת ; ואם לאו – האם יש בדעת שר הפנים להעמידה תחת ביקורת ציבורית כלשהי ?

4. מה הסכום העומד ליכות קרן ירושלים כיום ?

5. מה היו הכנסות הקרן בשנת התקציב האחרונה ?

6. מה היו הכנסות הקרן מאז היווסדה ועד היום ?

7. אילו מקורות התקציב כספים לקרן ?

8. באיזו צורה משפטית מתנהלת הקרן ?

9. כמה אנשים מועסקים בקרן ומה תפקידיהם ?

10. מי קובע את משכורותיהם של העובדים בקרן ומה הן משכורות אלה והטבות אחרות שהם מקבלים, אם יש כאלה בכלל ?

11. האם העניקה הקרן הלוואות או מענקים אחרים – ואם כן מה הסכומים, למי הוענקו ובאילו תנאים ?

12. האם השתתפה הקרן בצורה כלשהי, במישרין או בעקיפין, בהקמתו של מלון "המרכז" בירושלים ? אם כן – נא לפרט.

13. מה הם מוסדותיה המנהלים של הקרן ומי קובע אותם ?

14. האם היו תרומות כספיות שנתרמו מחוץ למסגרת קרן ירושלים ? אם כן – נא לפרט את התרומות ומה נעשה בהן.

15. האם נכון הדבר כי ראש העיר נדרש על-ידי חברי מועצת עיריית ירושלים למסור דו"ח על הכנסותיה ופעולותיה של הקרן והוא סירב לעשות כן ?

16. האם נכון כי איל העתונות מגרמניה, מר אקסל שפרינגר, נתן תרומה כספית לראש עיריית ירושלים ? אם כן – מהו סכום התרומה, לאיזו מטרה נתרם ומה עשה ראש העירייה בסכום זה ?

(ג) העובר על הוראות סעיף קטן (א), דינו — מאסר שנה אחת או קנס אלפיים וחמש מאות לירות, או שני הענשים כאחד.

2. הסדרת החנייה בתל-אביב

חבר-הכנסת י. בן-מאיר שאל את שר הפנים ביום י"ב בחשוון תשל"ב (31 באוקטובר 1971):

ביום כ"ו בתשרי תשל"ב (15 באוקטובר 1971) נכנסו לחקפן בשטח עיריית תל-אביב הוראות חדשות בדבר חנייה, לפיהן בוטלו כל המדחנים ובמקומם חייב הנהג לרכוש כרטיסי חנייה ולהדביקם על מכוניתו. בדיעות ששודרו ב"שידורי ישראל" ביום שישי, ושחומצו בעתונות ביום א' שלאחריו, צויין ששינוי זה גרם לבול-בול אצל הנהגים והביא לידי אנדרלמוסיה בתחום החנייה.

רצוני לשאול:

1. מה הן הסיבות שהגיעו את עיריית תל-אביב לבטל את השיטה הקיימת ולהנהיג את השיטה החדשה?
2. אילו תוצאות חיוביות או שליליות הושגו עד עתה משיטה זו?
3. מה כוונותיה של עיריית תל-אביב בעניין זה להבא?

שר-הפנים י. בורג:

1. בגלל קילקולים מכאניים רבים במדחנים ונוק שנגרם להם פחתה התועלת שבמדחנים להסדרת החנייה. ועדות טכניות וציבוריות חקרו ובדקו את השיטות השונות להסדרת חנייה והמליצו על אימוץ השיטה של חנייה בעזרת כרטיסים, המקובלת בהרבה ערים בעולם.
2. התוצאה מהחלפת השיטה עד כה היא חיובית. יחד עם זאת היו כמה תקלות בתחילת הפעלתה של השיטה החדשה ב-1 בנובמבר 1971: ליקויים בהפצת כרטיסי החנייה ואספקתם הסדירה, וכן אי-הבנת השימוש הנכון בכרטיסים על-ידי חלק מהנהגים. דשות החנייה העירונית פועלת לתקון הליקויים.
3. אם הנסיון של שיטת החנייה יעלה יפה, בכ"ו וונת העיריה להסדיר את החנייה קצרת המועד על-ידי שיכלול השיטה והגדלה מירבית של מקומות החנייה בעיר.

היו"ר ט. סנהדראי:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת בן-מאיר.

יהודה בן-מאיר (ממד"ל):

תל-אביב נמצאת במרכז גוש דן, שבו יש ערים אחרות, והנהג עובר מדי פעם מעיר לעיר. העובדה שבמקום אחד יש שיטה כזו ובמקום אחר יש שיטה אחרת גורמת לו בלבול. האין אפשרות שהמשרד ידאג להבטיח שלפחות בגוש דן תהיה שיטה אחת משותפת לכל הערים — תל-אביב, רמת-גן, בני-ברק ופתח-תקוה?

שר-הפנים י. בורג:

ראשית, אמרתי שהשיטה הזאת נמצאת בנסיון, ואין טעם להרחיב נסיון כל עוד לא הוכח במאה אחוז שהוא מוצלח וטוב.

שנית, בעיית גוש דן איננה בעיה של כרטיסי חנייה. זוהי בעיה הרבה יותר מקיפה, ולכן בימים הקרובים

לשאלה 7: מקורותיה התקציביים של הקרן הינם מתרומות של קרנות ותורמים פרטיים בחוץ-לארץ.

לשאלה 8: הקרן היא אגודה עותומנית.

לשאלה 9: בקרן מועסקים 6 אנשי מינהלה, 2 אנשי חשבונות ו-2 מהנדסים.

לשאלה 10: את משכורת עובדי הקרן קבעה מועצת הקרן במקביל לדירוג הממשלתי והעירוני.

לשאלה 11: איש מעובדי הקרן אינו מקבל הטבות כלשהן בנוסף למשכורתו. הקרן לא העניקה הלוואות או מענקים פרטיים, לא לעובדים בה ולא לאנשים מבחוץ.

לשאלה 12: הקרן לא השתתפה, לא במישרין ולא בעקיפין, בהקמת מלון "המרקו".

לשאלה 13: המוסדות המנהלים את הקרן הם: מועצת הקרן, ועד מנהל, ועדת פרויקטים, ועדת מכ"ר וועדת ביקורת ומאון. חברי הוועדות נקבעו על-ידי מועצת הקרן.

לשאלה 14: לא ידוע לי (אני עדיין מצטט את דברי ראש העיר מר קולק) על תרומות כספיות שניתנו לעיר מחוץ למסגרת הקרן.

לשאלה 15: מכוח תפקידי כיושב-ראש מועצת הקרן לא היה באפשרותי לזווח רשמית למועצת העיר, וזאת מהטעמים המפורטים בתשובה לשאלה 3 דלעיל. בצורה בלתי-רשמית דיווחתי על פעולות הקרן עשרות פעמים לחברי מועצת העיר, חברי הנהלתה, חברי ועדת הכספים ופקידי העיריה. בנוסף לכך מתפרסם מאון הקרן מדי שנה והוא פתוח לעיון לכל המעוניין.

לשאלה 16: מר אקסל שפרינגר העמיד לרשותו מספר סכומים. תרומתו מתנהלת במסגרת הקרן וסכו"מים שונים נוצלו עד כה בשביל בית החייל, החאן הירי, שלמי ומוזיאון ישראל, קטעים של הפארק סביב החומה, שיפוצים ברובע היהודי ועוד.

עד כאן דברי ראש העיר מר טדי קולק. עכשיו אני ממשיך:

יחד עם זה, בהזדמנות זו עלי להודיע שאני ער לעובדה שהקרן מבצעת בירושלים פרויקטים שונים בקשר או בשיתוף עם עיריית ירושלים, ולפיכך מצאתי לנכון להפנות תשומת-לבו של מר קולק לכך שעליו לנהוג לפי סעיף 122 לפקודת העירונית. הסעיף הזה אומר:

"(א) חבר מועצה שיש לו, במישרין או בעקיפין, בעצמו או על-ידי בן-זוגו, סוכנו או שותפו, כל חלק או טובת הנאה בכל חוזה או עסק שנעשה עם העיריה, למענה או בשמה, פרט לחוזה בדבר קבלת שירות מהשירותים מסעיריה מספקת לתושבים —

- (1) יודיע על כך בכתב למועצה או לוועדה הדנה בחוזה או בעסק, לפני הישיבה הראשונה בה תדון בו;
- (2) לא ישתתף בדיונים על החוזה או העסק במועצה או בוועדה ולא יצביע בהצבעה על כל שאלה בקשר להם.

(ב) הוראות סעיף קטן (א) אינן חלות על חבר מועצה מחמת זה בלבד שהוא בעל מניות או חבר בגוף משפטי שיש לו, באופן המפורש באותו סעיף קטן, חלק או טובת הנאה בחוזה או בעסק כאמור באותו סעיף קטן, אם אינו משמש מנהל או פקיד אחראי בגוף המשפטי, ואם חלקו בהונו או ברווחיו של הגוף אינו עולה על חלק אחד מתוך עשרים חלקים.

בית-המשפט העליון ד"ר ויתקון מתח ביקורת תריפה על עיריית תל-אביב ועל ועדת המכרזים העירונית ונו" הגיה הבלתי-חוקיים. בין היתר קבע — כך נמסר — כי "ועדת המכרזים עצמה, סגן ראש העיריה, וראשה עשו את הזיוול בחוק לנוהל ולשיטה".

אבקש לדעת:

1. האם נכונה הידיעה והאם היא ידועה למשרדו?
2. מה פועל ויפעל משרדו להבטחת קיום החוק והצדק בעניין המכרזים בעיריית תל-אביב וכן ביתר הערים?

שר-הפנים י. בורג:

לשאלות 1 ו-2: הידיעה נכונה וידועה במשרד. אחרי פסק-הדין של בית-המשפט הגבוה לצדק, בו נמתחה ביקורת על הנוהלים בוועדת המכרזים העירונית, תוקנו הנוהלים, לפי הנחיות עורך-דין עיריית תל-אביב-יפו, ועל פי תקנות המכרזים החלות בנדון. משרדי ידאג להבטחת קיומן הוראות החוק הנוגעות למכרזים בעיריית תל-אביב-יפו וכן ביתר הערים.

5. תכנית להקמת "ארמון הספורט" בחיפה

חבר-הכנסת י. בן-מאיר שאל את שר הפנים ביום י"ז בכסלו תשל"ב (5 בדצמבר 1971):

אבקש לדעת:

1. האם נכון הדבר שהוחל בבניית "ארמון הספורט" בחיפה?
2. מה מחירו הצפוי של "ארמון" זה?
3. איך עולה הדבר בקנה אחד עם מדיניות הממשלה ועם החלטת ועדת הכספים של הכנסת על הקפאת הבנייה הציבורית?

שר-הפנים י. בורג:

לשאלה 1: לא.

לשאלה 2: לאור תשובתי לשאלה 1 אין מקום לשאלה זו.

לשאלה 3: כנ"ל.

היו"ר ט. סנהדראי:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת בן-מאיר.

יהודה בן-מאיר (מפד"ל):

האם אני יכול להבין מדברי התשובה של כבוד השר, שיש בכוונת המשרד לאשר בתקציב לשנת 1972/73 כספים לבניית ה"ארמון" הזה?

שר-הפנים י. בורג:

אין השאלה ממין התשובה. זוהי שאלה ממין אחר. לפי התקנון רשאי אתה לשאול אותה בכתב.

6. ידיעה על עבודת מודדים מטעם עיריית ירושלים בשבת

חבר-הכנסת י. בן-מאיר שאל את שר הפנים ביום כ"ד בכסלו תשל"ב (12 בדצמבר 1971):

בעתון "הצופה" מיום י"ז בכסלו תשל"ב (5 בדצמבר 1971) פורסמה ידיעה האומרת כי בשבת (4 בדצמבר 1971) באה קבוצת מודדים מטעם עיריית ירושלים לשכונת מימון כדי למדוד את הכבישים של השכונה.

אקים ועדת מומחים אשר תדון על איגוד ערים כוללני בגוש דן. ממילא יש תקווה שאז גם שאלה זו תבוא על תיקונה.

3. הריסת מבנה בלוקים שהוקם בלי רשיון בחזית בית-הספר לאמנות "בצלאל"

חבר-הכנסת י. תמיר שאל את שר הפנים ביום י"ב בחשוון תשל"ב (31 באוקטובר 1971):

מנהלי מוזיאון "בצלאל" הקימו בחזית בית-הספר לאמנות מבנה בלוקים בלא רשיון ועברו על חוקי הבנייה, כיצור את מראה המקום ושימשו דוגמה שלילית הן לגבי שמירת החוק והן לגבי הצד האסתטי שבית-הספר מופקד למדו לתלמידיו.

מר יוחנן סמואל, מנהל מישנה למינהל, מודה ("מעריב" 22 באוקטובר 1971), כי "המבנה אינו מוסיף להדרו של הבניין ופוגם מהבחינה האסתטית, נבנה שלא כחוק ואינו פתרון לבעיות הדירה, אלא — חלקית".

על התרחשות זו אמר מר יהודה האורחי, יושב-ראש המועצה לארץ-ישראל יפה בירושלים: "המדהים בפרשה זו כי דווקא מוסד ידוע כ'בצלאל', הממונה לעד-כיום אסתטיים והפזות השנה בהוראת מקצוע חדש הנקרא 'עיצוב סביבתי', דווקא הוא מבצע אקט אנטי-אסתטי ואנטי-סביבתי שכזה, שלא לדבר על האספקט החמור של עבירה על החוק".

התופעה הנ"ל היא דוגמה חמורה של "כל הישר בעיניו יעשה" בתחום הבנייה בירושלים וזיוול בערכים חינוכיים ותרבותיים של הציבור.

אבקש לדעת:

1. האם הנאמר לעיל נכון?
2. אם כן — מה עושה משרדו, המופקד על חוק התיכונן והבנייה ועל צביון הבנייה בישראל ושמירת הסביבה, כדי לחסל את המטרד המכוער והבלתי-חוקי שהוקם?

שר-הפנים י. בורג:

לשאלה 1: בחזית בית-הספר לאמנות "בצלאל", לצד רח' שמואל הנגיד, אמנם הוקם מבנה בלוקים בלי רשיון בנייה כחוק.

לשאלה 2: מחלקת מהנדס העיר גילתה את ביצוע הקמת המבנה ללא היתר ופעלה כחוק והגישה תביעה משפטית לשם הריסתו. התביעה המשפטית הוגשה לאור החלטה מפורשת של הוועדה המקומית ב-18 באוקטובר 1971 שלא לאשר את הקמת המבנה ולדרוש את הריסתו.

במסגרת דיון בבקשה רשמית, שהוגשה לבנייה זו ולבנייה נוספת במגרש בית-הספר "בצלאל", החליטה הוועדה המקומית ב-25 באוקטובר 1971, פעם נוספת, לתבוע את הריסת המבנה. לאור הגשת התביעה המשפטית נהרס המבנה ובכך חוסל המטרד הבלתי-חוקי שהוקם.

4. הבטחת קיום הוראות החוק בעניין מכרזים בעיריית תל-אביב

חבר-הכנסת ז. המר שאל את שר-הפנים ביום ג' בכסלו תשל"ב (21 בנובמבר 1971):

"מעריב" מיום כ"ז בחשוון תשל"ב (15 בנובמבר 1971) נמסר בכתבתו של מר גבריאל שטרסמן, ששופט

אבקש לדעת:

1. האם ידיעה זו נכונה?
2. אם כן — אילו צעדים ננקטו נגד האחראים להפרה זו של חוק שעוות עבודה ומנוחה?
3. אילו צעדים ננקטו על-ידי משרד כדי להבטיח שמעשים כאלה לא יישנו בעיריית ירושלים?

ש"ר-הפנים י. בורג:

לשאלה 1: לא.

לשאלה 2: ראה תשובתי לשאלה 1.

לשאלה 3: כנ"ל.

7. צווי מעצר וגירוש לכושם עבריים השוהים בארץ שלא כחוק

חבר הכנסת נ. אליעד שאל את שר הפנים ביום ט"ו בטבת תשל"ב (2 בינואר 1972):

לאור מעצרו של מספר כושם עבריים ושהייתם של רבים אחרים בארץ ללא אשרה חוקית — אבקש את כבודו להשיבני:

- א. מה הוא המספר הכולל של הכושם העבריים השוהים בישראל?
- ב. כמה מבין הכושם העבריים שוהים בישראל ללא אשרה חוקית?

ש"ר-הפנים י. בורג:

א. מספר האנשים שעליהם שואל חבר הכנסת הנכבד נאמד ב-250 איש.

ב. נמסרו צווי גירוש למספר אנשים מתוכם, אשר חוקף אשרתם פג. העניין נמצא לפני בית-המשפט הגבוה לצדק.

8. פעולות המחלקה לנוער מטעם עיריית תל-אביב

חבר הכנסת ש. חמיר שאל את שר הפנים ביום ט"ו בטבת תשל"ב (2 בינואר 1972):

סופר "מעריב" מר יעקב העליון מתאר בסדרת כתבות שהתפרסמה בעתונו בימים 12 בדצמבר עד 16 בדצמבר 1971 את המצב המחמיר והולך בתחום הבריונות והאלימות בקרב צעירים בתל-אביב. בין שאר הפרטים המצויינים בסדרת הכתבות עולה כי מספר מועדוני הנוער הפועלים בקרב השכונות השונות באזור תל-אביב הוא קטן ביותר.

אבקש לדעת:

1. מה מספר מועדוני הנוער הפועלים בשכונות תל-אביב השונות, לרבות יפו, שכונת התקווה, כרם התימנים, קרית-שלום, שיך-מוגיס?
2. מה מספר המועדונים הפועלים באזורי העיר האחרים?

3. מה תקציב המחלקה לנוער בעיריית תל-אביב?
4. מה מספר המדריכים המועסקים על-ידי המחלקה לנוער בעירייה לצורך פעולה בקרב נוער הפרברים?
5. האם יכול כבוד השר לפרט את היקפן וסוגן של פעולות המחלקה לנוער בעיריית תל-אביב, באזורי הפרי-ברים, בשנת התקציב האחרונה?

ש"ר-הפנים י. בורג:

1-2. המספר הכולל של בתי נוער ומועדוני חבורות נוער בתל-אביב-יפו הוא כ-40; 36 מהם נמצאים בשכונות ובפרברי העיר, בכלל זה יפו, שכונת התקווה, כרם-התימנים, קריית-שלום, שיך-מוגיס, שכונת שפירא, נווה-שלם, נווה-שרת וכו'.

3. התקציב הרגיל של המחלקה לנוער ולספורט בתל-אביב לשנת 1971/72 מסתכם ב-4,000,000 לירות בקירוב.

4. מספר מדריכי נוער בתל-אביב הוא כ-400.

5. הפעולה בקרב הנוער מקיפה גילאי בתי-ספר יסודיים ומגיע עד גיל הגיוס לצבא.

פעולות המחלקה לנוער ולספורט מיועדות בעיקרן לחינוך שמחוץ למסגרת הפורמלית בבית-הספר. נע"שות פעולות חברה ותרבות, אמונה, תחביבים, ספורט, מלאכה יוצרת ועוד. בנוסף לכך מתקיימות פעולות נוער עירוניות ואזוריות ומרכזיות, כגון קייטנות, "עיר נוער", מפעלי קיץ שונים ומפעלים עונתיים אחרים.

9. סירוב לרשום את בנו של סגן-אלוף בנימין שליט במרשם התושבים כ"עברי"

חבר הכנסת א. אבנרי שאל את שר הפנים ביום ט"ו בטבת תשל"ב (2 בינואר 1972):

ב"הארץ" של יום 23 בדצמבר 1971 נמסר כי לסגן-אלוף בנימין שליט, שביקש לרשום את בנו השלישי, שנולד לפני שלושה חודשים, כעברי, נשלחה על-ידי משרד הפנים תשובה שלילית. הטעם לסירוב משרד הפנים להיענות לבקשת הרישום הוא שאין הבדל בין יהודי לעברי.

אבקש לדעת:

1. האם הידיעה דלעיל נכונה?
2. האם ידועים למשרד הפנים מקרים נוספים כלשהם של קטינים שנולדו לאותם הורים אך רישום הלאום אינו זהה אצלם? אם ידועים מקרים כאלה — מה מספרם?
3. האם אירע בעבר שנרשם אצל אזור בפריט לאום הכינוי "עברי"?
4. אם כן — בכמה מקרים נרשמה ההשתייכות הלאומית כ"עברי"?
5. אם נרשמה בעבר למאן-דהוא בפריט "לאום" המלה "עברי", מדוע מסרבים לעשות זאת לבנו של סגן-אלוף שליט?

6. מי החליט שלא להיעתר לבקשתו של סגן-אלוף שליט?

7. מה הם הקריטריונים המקובלים במשרד הפנים לקביעה אם לאום כל-שהוא קיים, וזה כמובן לצרכי מרשם האוכלוסין בלבד?

ש"ר-הפנים י. בורג:

לשאלות 7,6,5,2,1: ניתנה על כך תשובה על-ידי שופטי בית-המשפט העליון בדחותם את העתירה על הסף.

לשאלות 3-4: בעבר היו מקרים בודדים ביותר, בעיקר בעת המפקד הראשון בשנת 1948, שאנשים נרשמו כעברים. הם היו כולם יהודים לפי ההלכה.

11. רישום "כושית עברית" כ"יהודיה"

חבר הכנסת ש. לורנץ שאל את שר הפנים ביום כ"ב בטבת תשל"ב (9 בינואר 1972):

"המודיע" מיום ט"ז טבת תשל"ב (3 בינואר 1972) מוסר ש"הכושים העברים", בבקשתם מבית-המשפט העליון להאריך את שהותם בארץ, העלו את הטענה כי בתעודת לידה של בת, "כושית עברית", שיבנה מור, שנולדה ב' 21 בדצמבר 1971 בבית-החולים המרכזי לנגב בבאר-שבע, נרשמה המלה "יהודי" בפריט הדת והלאום. אבקש לדעת:

1. האם נכון שהנ"ל נרשמה כ"יהודיה"?
2. האם אמה של הנ"ל יהודיה?
3. אם כן - האם נולדה כיהודיה או שנתגיירה?
4. אם נתגיירה - היכן נתגיירה ולפני איזה בית-דין?
5. אם התשובה לשאלה 2 שלילית - על-סמך מה נרשמה הנ"ל כ"יהודיה"?

שר-הפנים י. בורג:

לשאלה 1: האם מסדה הודעה בלתי-נכונה לבית-החולים והוא רשם את הילדה על סמך הודעה זו כיהודי. משרד הפנים קיבל את הידיעה מבית-החולים. משרד רי עומד לפנות לבית-המשפט המחוזי לתיקון הפרט הבלתי-נכון.

- לשאלה 2: לא.
- לשאלה 3: לא.
- לשאלה 4: לא.
- לשאלה 5: עיין בתשובתי ל-1.

12. העלאת מחיר המים בתל-אביב

חבר הכנסת מ. ידיד שאל את שר הפנים ביום כ"ב בטבת תשל"ב (9 בינואר 1972):

בעתון "ידיעות אחרונות" מיום ב' ט"ז בטבת תשל"ב - 3 בינואר 1972 פורסמה ידיעה שעיריית תל-אביב החליטה להעלות את מחיר המים בשיעור של 5-10 אגורות למטר מעוקב. העלאת זו תייקר את הוצאות המים למשפחה עד לירה לחודש.

אודה לכבוד השר אם יואיל להשיב לשאלותי:

1. האם הידיעה נכונה?
2. האם זה נכון שמחירי המים בתל-אביב נמוכים מהתנורות שנקבעו על-ידי נציבות המים?
3. לפי אילו קריטריונים נקבעים מחירי המים?
4. האם אישר משרדך את ההעלאת המוצעת?
5. האם העלאת מחירי המים תואמת את מדיניות המיסוי של הממשלה?

שר-הפנים י. בורג:

- לשאלה 1: כן.
- לשאלה 2: אין גורמות שקובעת נציבות המים.
- לשאלה 3: עלות הפקתם וחלוקתם של המים במדינה.
- לשאלה 4: כן.
- לשאלה 5: כן.

10. תכנית להרחיב את רחוב פרויד בחיפה ולעשותו עורק תחבורה ארצי

חבר הכנסת א. אבנרי שאל את שר הפנים ביום כ"ב בטבת תשל"ב (9 בינואר 1972):

פנו אלי דיירי רחוב פרויד בחיפה וטענו כי קיימת תכנית להפוך את הרחוב שלהם, שהוא כיום רחוב מגורים שקט וצדדי, לעורק תחבורה ארצי. כן טוענים הדיירים כי משיקולים שונים נפסלו המסלולים האלטרנטיביים, והם כביש עוקף ליד אוניברסיטת חיפה או כביש שיעבור את רחוב הרופא או רחוב אידר בחיפה, המתאימים יותר למטרה זו מבחינה עניינית, הנדסית ותחבורתית.

אבקש לדעת:

1. האם הטענות הנ"ל נכונות?
2. אם כן - מה היו פרטי התכנית בשלביה השונים ומה הטעמים שהביאו לבחירת רחוב פרויד למטרה זו?

שר-הפנים י. בורג:

לשאלה 1: הוועדה המקומית לתיכנון עיר חיפה המליצה לפני הוועדה המחוזית על הפקדת תכנית מס' 1487, הנקראת הרחבת רחוב פרויד ומטרתה היא הרחבת הרחוב הזה ל-20 מ', מרחוב חורב ועד לסיבוב הפונה לשדה התעופה. הרחבה זו דרושה לאפשר העברת תנועה מכביש חיפה-תל-אביב לכרמל ולהיפך. התכנית פורסמה בילקוט הפרסומים בינואר ובשני עתונים יומיים. לתכנית הנ"ל הוגשו התנגדויות הכוללות בין היתר הצעות אלטרנטיביות לקשר בין כביש חיפה-תל-אביב לכרמל.

לשאלה 2: הוועדה המקומית התייחסה להתנגדויות שהוגשו אליה, בדקה את ההצעות של המתנגדים וטוענת שנמצאו בלתי-מתאימות מבחינה תכנונית וכספית. אולם תשובת הוועדה המקומית אינה שלב סופי, מאחר שהוועדה המחוזית טרם דנה באישור התכנית. לכן אין מקום לטענת המתנגדים שההצעות האלטרנטיביות נפסלו.

הוועדה המחוזית, כשתדון על גורל התכנית, תזמין כחוק את המתנגדים לשמיעת ההתנגדויות וההצעות שלהם.

היו"ר ט. סנהדראי:

שאלה נוספת לחבר הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה-כוח חדש):

האם מוכן כבוד השר לבדוק את טענת המתנגדים שאינטרסים פרטיים של אנשים דמי-מעלה בחיפה גרמו לקביעת התוואי בצורה כזאת?

שר-הפנים י. בורג:

אינני מוכן לענות על שאלה זו, באשר יש בה אינסיונאציה והאשמה שאינני מוכן לקבל אותה על-ידי כך שאני עונה. אם יש לך טענה כזאת, תעלה אותה על הגייר. אתן לך כתובת איפה זה אפשרי. אבל אינני רוצה במובן זה, אפילו על-ידי תשובה שלילית, להיות שותף לאינסיונאציה.

14. אמצעי כיבוי למבנים גבוהים

חבר-ההכנסת ש. לוין שאל את שר הפנים ביום ט' בשבט תשל"ב (25 בינואר 1972):

מפקד הג"א בתל-אביב, אלוף-משנה בהיר, מסר לראש עיריית תל-אביב ("על המשמר", 4 בינואר 1972), כי במיתקני הג"א בעיר אין אמצעי הצלה לגבי מבנים הגבוהים משש קומות, וראש העיריה הביע באוזני מפקד הג"א בעיר דאגה חמורה נוכח העדר ציוד כיבוי ל-80 מבנים שגבהם עולה על שש קומות.

הריני מבקש לדעת:

1. האם מוצדקת הדאגה שהביעו מפקד הג"א וראש עיריית תל-אביב איש באוזני רעהו?
2. האם מוכן אתה לנקוט צעדים מחייבים כדי להבטיח אמצעי הצלה למבנים גבוהים בתל-אביב? אם כן — מה הצעדים שאתה עומד לנקוט?
3. האם מצויים במשרדך פרטים על מספר המבנים הגבוהים הנ"ל בערים אחרות? אם כן — מה הוא מספרם בכל אחת מערי גוש דן, ירושלים, חיפה, באר-שבע ופתח-תקוה?
4. האם ובאילו ערים מצויים אמצעי הצלה למבנים הגבוהים משש קומות?
5. האם הכבאים בערים אלו מתורגלים למקרה של דליקה במבנה בעל שש קומות?
6. האם קיים תיאום מלא בין שירותי הכבאות, המשטרה, חבדת החשמל, הג"א, חיל האוויר (הליקופ"טרים) ומגן דוד אדום, כדי שבשעת הצורך יפעלו השירותים להצלת הנפש והרכוש? אם כן — מה הכלים שבעזרתם מובטח תיאום זה? אם לא — מדוע, ומה בדעתך לעשות לתקון המצב?

שר-הפנים י. בורג:

לשאלה 1: בחוק התיכונן והבנייה, תשכ"ה—1965, ובתקנות התיכונן והבנייה (בקשה להיתר, תנאים ואגרות), תשל"ל—1970, קבועים התנאים והאמצעים לבטיחות אש בבניינים רב-קומות. בהתאם לדיווח שגמ' סר על-ידי מפקח כבאות ראשי נשמרים התנאים באופן כללי היטב בתל-אביב וביתר המקומות בארץ.

לשאלה 2: אין בדעתנו לנקוט צעדים נוספים מלבד הפיקוח השוטף מצד ועדות בניין ערים ושירותי הכבאות. לשאלות 3—5: הכבאים מתורגלים למקרה דליקה במבנים גבוהים. תורה זו נלמדת בכל הקורסים שהכ"באים מכלל הדגות חייבים לעבור. כן נערכים תרגילים ותמרונים בנושא זה מדי שנה בכל שירותי הכבאות.

לשאלה 6: קיים תיאום מלא בין כל הגורמים הנוכריים. תיאום זה מושג על-ידי הוראות קבע בכל תחנת כיבוי וכן נערכים תרגילים משותפים מדי שנה עם כל הגורמים האלה.

15. הקצבת משדר הפנים למועצה המקומית טירה

חבר-ההכנסת ת. טובי שאל את שר הפנים ביום ט' בשבט תשל"ב (25 בינואר 1972):

נודע לי מפי חברי מועצת טירה שבמשולש, שמשדר הפנים הקצב סכום של 52 אלף לירות למועצה המקומית כחלקה מסכום של 50 מיליון לירות שהקציבה הממשלה כמענק גוסף לדשיות המקומיות כדי למנוע העלאת מסים לשנת הכספים 1971/72. משדר הפנים הודיע

ח"ר ט. סנהדראי:

שאלה נוספת לחבר-ההכנסת מנחם ידיר.

מנחם ידיר (גח"ל):

אדוני השר, האם אינך חושב שיש מקום לקבוע הנחיות ברורות בעניין השימוש במים, בעיקר בהתאם למספר הנפשות במשפחות ברוכות ילדים, על מנת שהמחיר יהיה סביר לגביהם?

שר-הפנים י. בורג:

זו שאלה של מחיר המים. היא גדונה באינסטנציה אחרת, לא במשרד הפנים. את מחיר המים לא אנחנו קובעים.

13. חמירות ליד הכותל המערבי

לשם גמר חשיפתו

חבר-ההכנסת י. בן-מאיר שאל את שר הפנים ביום ז' בשבט תשל"ב (23 בינואר 1972):

בעתון "מעריב" מיום כ"ט בטבת תשל"ב (16 בינואר 1972) פורסמה ידיעה האומרת שהרב הראשי לישראל, הראשון לציון, הביע הזדעזעות על מצבו של הכותל הקטן, אשר נחשף לפני זמן קצר, בהמשך החמירות ליד הכותל המערבי, בראותו בתים רעועים הצמודים אל הכותל ובורות שופכין נשפכים עליו. לפי אותה ידיעה הביע הרב הראשי תרעומת רבה על כך שראש עיריית ירושלים מונע הריסת המבנים הצמודים לכותל המערבי, למרות מה שהבניינים מטים ליפול והם מזהמים את הכותל בבורות השופכין שלהם.

אבקש לדעת:

1. האם הידיעות הנמסרות בכתבה נכונות?
2. מה חושב השר לעשות כדי לתקן מצב בלתי-נסבל זה?

3. מדוע לא יורה השר על הריסת הבתים המפ"רעיים להמשך חשיפת הכותל כדי לאפשר את חשיפת הכותל כולו?

4. האין כאן הפרה של החוק לשמירת המקומות הקדושים על-ידי כיווי קדושת הכותל?

שר-הפנים י. בורג:

לשאלה 1: אם בכ"ט בטבת תשל"ב (16 בינואר 1972) פורסמה ידיעה על רגשותיה של אישיות דגולה בדבר מצבו של הכותל הקטן, אין זה עניין לתשובה מטעם שר הפנים, ולכן אין שר הפנים יכול לאשר או לא לאשר נכונות ידיעה אם אישיות דגולה הביעה תרעומת על אישיות אחרת.

לשאלות 2—4: שר הפנים אינו ממנהג על הריסת הבתים אשר גושאל אודותם. ראש הממשלה מינתה ועדה לעניין זה. הוועדה פירסמה מסקנותיה. ועדת שרים מעניינת במסקנות ובהצעות בנושא.

ח"ר ט. סנהדראי:

שאלה נוספת לחבר-ההכנסת בן-מאיר.

יהודה בן-מאיר (מפד"ל):

האם כבוד השר יכול להגיד לנו מתי תהיה החלטת סופית ביחס לאותו בית המונע את חשיפת הכותל?

שר-הפנים י. בורג:

ועדת שרים היא סוברנית. כל הודעה ממני על תאריך סיכום הדיונים שלה או על תוכן סיכום הדיונים תהיה מעבר לסמכותי.

— שאלות ותשובות (טוב, בורג); חוק לתיקון תקנות-שעת-חירום (רישום ציוד וגיוסו) (מס' 2) (סנהדרא, צדוק) —

בינתיים למועצה שהואיל ואין גרעון בתקציבה, לא תקבל דבר מההקצבה הזאת.

אבקש לדעת:

1. האם נכונות ידיעות אלה?
2. האם רק רשויות בעלות תקציבים גרעוניים קיבלו את חלקן ואת המענק הנזכר?
3. כיוון שלמועצה המקומית טירה יש צרכים דחויים והתחייבויות רבות כלפי רמת השירותים והיא נתקלת בקשיים רבים — האם מוכן כבוד השר לפעול

כדי שתקבל את חלקה מהמענק הנ"ל כמו יתר הרשויות המקומיות?

שר-המנים י. בורג:

לשאלה 1: כן.

לשאלה 2: כן.

לשאלה 3: לפי הדין-וחשבון הכספי של המועצה לשנת 1970/71 עדיין קיימים פיגורים רבים בגביית המסים. כל עוד אין המועצה ממלאת את תפקידיה בגביית מסים והכנסות אחרות ממקורות מקומיים, אין היא זכאית למענקים ממקורות ממשלתיים.

ב. חוק לתיקון תקנות-שעת-חירום (רישום ציוד וגיוסו) (מס' 2),

תשל"ב—1972 *

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

צה"ל; ואם — נאמר בהצעה — האזרח מקבל שני צווים משתי הרשויות האלה, הרי הצו המחייב אותו להעמיד את הרכב לרשות צה"ל הוא עדיף. חשבנו שההסדר המוצע אינו טוב. אין זה טוב שהאזרח יהיה כפוף לגבי אותו עניין לשתי רשויות, שיוכל לקבל בעת ובעונה אחת שני צווים, ושהוא צריך לדעת איזה משני הצווים האלה עדיף. ההסדר שהוועדה קבעה לעניין זה הוא, שבימי רגיעה יוכל האזרח לקבל פקודה אחת בלבד, שבה יפורט, במסגרת המקסימום שאפשר לחייב אותו לפי החוק, כמה ימים הוא חייב להעמיד את הציוד שלו לרשות הצבא וכמה ימים לרשות הרשות האזרחית. בתקופת חירום — הציוד המיועד לשרת את צרכי האוכלוסיה האזרחית ויוכל לעמוד לרשות השלטונות האזרחיים בלבד; והצבא יכול לקרוא לו לשירות רק במקרים מיוחדים, ויצאים מן הכלל, כפי שהגדרנו: "לקיים שירות דחוף ובלתי-צפוי מראש".

במסגרת מצומצמת זו הפקודה הצבאית היא עדיפה; אבל יש לציין בגוף הפקודה, למען יידע האזרח, שהפקודה הצבאית עדיפה.

לעניין זה יש הסתייגות לחבר-הכנסת הררי, שעליה אבקש לדון בהמשך הדיון.

שינוי שני: בהצעת החוק היה מצוי סעיף 15 שתכנו היה, שאם הרשות האזרחית מעמידה את הציוד שגייסה מבעליו לרשות מישוהו אחר להובלה, תוכל להורות למשתמש בציוד שישלם תמורת הציוד במישרין לבעל הציוד. אנו לא קיבלנו את ההסדר הזה, שוב כדי למנוע מן האזרח טירחה ובלבול; אמרנו שגם כאן צריך לחול ההסדר הקיים לגבי ציוד המגויס לצה"ל: בעל הציוד יקבל את המגיע לו מהרשות המוסמכת, ומי שמקבל את הציוד לשימוש ישלם את התמורה לרשות המוסמכת.

השינוי האחרון שאני רוצה לציין הוא בסעיף 15 הקודם, שהוא עכשיו סעיף 15ג. מחקנו בסעיף קטן (א) את המלים "ובין השאר הובלת תוצרת חקלאית אותה שעה", לא מפני שאנו רוצים להגביל את הסמכות, אלא מפני שחשבנו שהמלים הקודמות שבנוסח החוק — "כדי להבטיח שירותי הובלה והולכה חיוניים למשק" — כלולות הובלת תוצרת חקלאית, וכל הנוספים גורע.

היו"ר ט. סנהדראי:

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף ד' בסדר-היום: חוק לתיקון תקנות-שעת-חירום (רישום ציוד וגיוסו) (מס' 2), תשל"ב—1972, קריאה שנייה ושלישית. רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת החוץ והבטחון, חבר-הכנסת צדוק.

חיים יוסף צדוק (יו"ר ועדת החוץ והבטחון):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. הצעת חוק זו באה להסדיר הסדר משפטי את עניין הספקת הרכב הדרוש לצרכי האוכלוסיה בשעת חירום למילוי משימות הובלה חיוניות, כגון הספקת מזון ודלק לאוכלוסיה האזרחית. הסדר מיוחד זה נדרש עקב גיוס רוב רכב ההובלה האזרחי על-ידי צה"ל לצרכיו הוא. במשרד התחבורה קיימת יחידה מיוחדת העוסקת בתיכנון ובאירגון מערך ההובלה וההסעה בשעת חירום, במגמה למנוע ככל האפשר שיבושים בתחבורה עקב גיוס רכב אזרחי לצרכי צה"ל. הצעת חוק זו היא במידה רבה הסדר משפטי-פורמלי למצב הקיים דה-פקטו.

התפקידים העיקריים המוטלים על הרשויות המוסכות במשרד התחבורה הם: לספק אמצעי הובלה לקיום האוכלוסיה האזרחית בעורף על-ידי הובלת מצרכים חיוניים, כמו מזון, דלק ועוד; לספק אמצעי הובלה נוספים למפעלים החיוניים; לספק אמצעי הובלה לשירותים שונים, בעיקר השירותים המוניציפליים; ולספק שירותי הסעה חיוניים לאוכלוסיה האזרחית, בעיקר הסעות למפעלים חיוניים לקיום משק המדינה.

המטרה העיקרית של החוק המוצע היא לקבוע אחידות בשיטות ההכנה והגיוס של הרכב האזרחי, הן לצרכי צה"ל והן לצרכי המשק לשעת חירום, לרבות הכנות, תידרוך ותירגול הרכב ומפעיליו בזמן רגיעה.

אני רוצה לציין בקצרה את הנימוגים העיקריים שחל בהצעת חוק זו בשלב הדיון בוועדה. ואלה הם: בהצעת החוק שעברה את הקריאה הראשונה, בסעיף 2 של הצעת החוק, הוצע סעיף 15א, שבו נאמר שהסמכות המוענקת לרשות האזרחית שבמשרד התחבורה לצוות על גיוס רכב אינה גורעת מסמכויות הפוקד הפועל במסגרת משרד הבטחון לצורך גיוס הרכב לרשות

משר התחבורה וצו שני משר הבטחון. שר התחבורה יורה לו להביא את הרכב בשעה מסוימת למגרש מסוים בחולון ושד הבטחון יורה לו להביא את הרכב בשעה אחרת לקריה. מה יעשה אותו בעל רכב? לכן כל מה שאני מציע בהסתייגותי הוא, שברגע שאדם מקבל שני צווים, עדיף הצו של שר הבטחון. ובגוף הצו ייכתב שאם קיבל אדם צווים נוגדים, קובע הצו של שר הבטחון.

יכולים להיות מקרים שונים. יכול להיות שיפקיעו רכב של רופא מנתח בתל-השומר או בבית-חולים קפלן. אותו רופא יצטרך לפנות ולבקש שלא יפקיעו מכוניתו. למי יפנה - לשר הבטחון או לשר התחבורה? לכן המנימום שאנו יכולים לעשותו הוא להגיד שהעדיפות ניתנת לצו של שר הבטחון.

אגב, אני זוכר שבזמן המלחמה בארצות-הברית הוחלט בפנטגון, שגנרל ידוע יסע מושינגטון לעיר אחרת לשמוע הרצאה של פסיקאי על בליסטיקה, כי היתה חשיבות להרצאה זו לגבי הצרכים של הצבא. כאשר הגיע הגנרל לשדה-התעופה ורצה לעלות במטוס, התברר שהמטוס היה מלא. על יסוד הסמכויות שהיו לצבא, הורידו מהמטוס נוסע אורחי והגנרל הועלה למטוס. מה התברר אחר-כך? התברר שהורידו מהמטוס דווקא את המרצה הפסיקאי. הגנרל נסע לשמוע אותו בעיר אחרת. אבל הפסיקאי היה אורח פשוט ועל יסוד סמכויות הצבא הורד מהמטוס ונשאר בושינגטון. הנהיג קר שהגנרל, על יסוד הסמכויות שהיו לו, הועלה למטוס וטס לשמוע הרצאתו. אצלנו יכולים להיות מצבים משהיום שכאלה, ואגב, אני מפנה את תשומת-לבכם לכך שהרבה זמן לאחר שהועדה דנה בנושא ואחרי הסתייגויות התפרסם מאמר ב"דבר" ב-3 במאוס 1972 מאת אברהם קושניר תחת הכותרת "סיט המכונית המגוייסת". במאמר זה הוא מביא מכתב של פאול שמילוביץ מרחוב דיין 12 בקריית-שמונה, אשר מספר - לא אוכל לקרוא לפניכם את הכל מפאת חוסר זמן, אבל אביא את הדברים בקיצור - כי הרבה תושבים מקריית-שמונה מגוייסים פעמיים: פעם אחת כשהם מגוייסים למילואים ואינם יכולים לעבוד בו, כי אין הם נוסעים בו, אלא לוקח אותו הצבא, ועכשיו גם מנכ"ל משרד התחבורה יוכל לקחת את הטנדר. אם כן, חדש ימים נמצא התושב במילואים וחדש ימים הוא יושב בבית ואינו יכול לעשות דבר. כל מה שמבקש התושב הנזכר לעיל במכתבו הוא שיוכנס סדר. הוא מסיים את מכתבו במלים "לאור העובדות הללו אנו מבקשים משלטונות צה"ל למנות ועדת חקירה אשר תבדוק מה מידת טענותינו".

ובכן, אני רואה שוועדת החוק והבטחון היא שצריכה לדון בכל הבעיות האלה, וכל מה שאני מבקש הוא שבתיקון בפקודה הדורשת להעמיד ציוד עורך לרשות הצבא ייאמר מפורשות כי על בעל הציוד לקיים פקודה זו, על אף האמור בכל פקודה אחרת הדורשת להעמיד את הציוד לרשות של רשות אחרת. נדמה לי שזה המנימום שאפשר לדרוש.

אגב, בהצעת הממשלה היתה בסעיף 15א(ה) מיס' קה שאמרה בערך אותם דברים, אם כי בפחות בהירות. באותה פסקה נאמר "צו לפי תקנה זו אינו גורע מה- סמכויות האחרות לפי תקנות אלה, וצו להעמיד ציוד עורך לרשות הצבא עדיף על צו לפי תקנה זו".

במצב שבו אנו נמצאים עכשיו כתוב שאם יצא צו, לפי תקנה 8 - והייתי רוצה לדעת כמה חברי הכנסת

מאותו טעם מחקנו בסעיף קטן (ב) את המלים "ובין השאר עיבוד חקלאי אותה שעה", כי אנו משוכנעים שמבחינה משפטית המלים "כדי להבטיח אספקה ושירותים חיוניים לשעת חירום" כוללות גם עיבוד חקלאי, וגם כאן כל המוסף גורע.

מאותו טעם מחקנו גם סעיף קטן (ג) - "האמור בתקנה זו לא יגורע מסמכות לתת היתר, פטור או הקלה אחרת כיוצא בהם". אנו בטוחים שמבחינה משפטית אף אם הפסקה הזאת לא תהיה, שום דבר האמור בסעיף זה אינו גורע מכל סמכות לתת היתר, פטור או הקלה. אלה השינויים שחלו בחוק זה בוועדה, ואני מבקש לדון בו בקריאה שנייה ושלישית.

אבקש לאפשר לחבר-הכנסת הררי לנמק הסתייגותו לסעיף 2.

היו"ר ט. סנהדראי:

חברי הכנסת, לסעיף 1 אין הסתייגויות. אני מעמידה סעיף 1 להצבעה.

הצבעה

סעיף 1 נתקבל.

היו"ר ט. סנהדראי:

לסעיף 2 הסתייגות לחבר-הכנסת הררי. רשות הדיבור לחבר-הכנסת הררי להנמקת הסתייגותו.

יונה הררי (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. יושב-ראש הוועדה אמר שלמעשה החוק בא לאשר מצב דה-פקטו. לא אוכל להגיד שאני מסכים במאה אחוז לדבריו אלה. למעשה בא החוק הזה לשנות דבר, שלדידי הוא חשוב, והוא שעד חקיקת חוק זה היתה הסמכות לגיוס ציוד בשעת חירום נתונה בידי שר הבטחון בלבד. הוא היה הכתובת לכל תלונה, לכל עירעור ולכל בקשה. מאז נתקק חוק זה באו לידי מסקנה - דרך אגב, לאחר תקופה של שנים מאז קיימת המדינה - שיש הרבה "ציוד עורך" ששר הבטחון אינו זקוק לו לצרכים מלחמתיים, אלא לצורך הולכת אוכלוסים ממקום למקום או הובלת מצרכים ממקום למקום. כל הציוד העודף הזה - וזה יכול לכלול אלפי כלי רכב - הוא מעביר לשר התחבורה והלה יכול להפקיע את הציוד הזה.

נשאלת השאלה: מה צריך לעשות בעל הרכב שאינו יודע מה הסידורים בין שר הבטחון ובין שר התחבורה? ומי צריך לשדר את מי? האם האזרח נוצר כדי לשדר את הממשלה, או הממשלה בכל מקרה שהיא יכולה נוצרה כדי לשדר את האזרח? לדידי היה טוב יותר אילו נעשו סידורים אלה עלי-ידי משרד הבטחון; ולא שבעל רכב יקבל פעם הוראה משר הבטחון ופעם הוראה משר התחבורה ולעולם לא יידע מה לעשות ברכב שלו, ובמיוחד כאשר המדובר בשעת חירום ובמקרים דחופים. אולם השלמתי עם העובדה שהיה החוק. ומעכשיו יש ציוד עורך. זאת אמורת שיהיו רבבות מכוניות ששר התחבורה יוכל להוציא צווים להפקיע לכן וכך ימים, כפי שהיה עד עכשיו. אבל עם זאת לא הפקיעו את הסמכות הזאת משר הבטחון. כלומר, לפי הצעת החוק מאציל שר הבטחון מסמכויותיו לשר התחבורה. אך סמכויות אלו אינן מופקעות מידי שר הבטחון. הוא יוכל להמשיך להפקיע אותם כלי רכב, אם יהיה צורך בכך. לכן עלול בעל רכב לקבל ביום מן הימים צו אחד

ימים בשנה, ולא יותר. הציוד הזה הוא ציוד אשר מבחינה טכנית - למשל, מבחינת הגיל או המבנה שלו - אינו יכול לשמש בזמן מלחמה לצרכי צה"ל, אבל הוא יכול גם יכול לשמש בזמן מלחמה לצרכי האוכלוסיה האזרחית - למשל, משאיות משנת ייצור עד 1960. בימי רגיעה יכול ציוד זה לשמש גם למטרות צה"ל, כגון הובלות, הסעות ואימונים, למרות מגבלותיו הטכניות. בימי רגיעה אין הרשות האזרחית זקוקה לו אלא לצרכי רישום ותירגול.

אם נתקבל הצעת חבר-הכנסת הררי, הרי התוצאה תהיה שבזמן רגיעה יהיה אותו סוג רכב פטור משירות מחוץ לתירגול, כלומר, יהיה פטור למעשה מגיוסו לשירות צה"ל, וכך תוגדל המעמסה בימי רגיעה דווקא על הרכב המשרת את צה"ל גם בימי מלחמה ותופר הח"לוקה הצודקת של המעמסה בין סוגי הרכב השונים. במלים אחרות: תהיה הקלה - כמעט עד כדי שיחרור מלא - לגבי אותו רכב המיועד לשירות האוכלוסיה האזרחית בימי חירום, ותהיה הכבדה פרופורציונלית על אותם סוגי הרכב שנועדו לשדר את צה"ל בימי מלחמה.

זה דבר שאין לעשותו. החלוקה של המעמסה הזאת, גם בימי מלחמה וגם בימי רגיעה, חייבת להיות חלוקה צודקת. אינני יודע אם חבר-הכנסת הררי התכוון לחוצאה שתיארתי - הפרת החלוקה הצודקת - אבל זו תהיה התוצאה אם תתקבל הסתייגותו. האזרח ידע ויפה להבחין בין ימי רגיעה ובין ימי שלום, והוא לא יקבל שתי פקודות בימי רגיעה; הוא יקבל פקודה אחת שבה ייאמר: הרכב שלך יהיה מגויס כך וכך ימים בסך הכל, ומתוך זה שניים-שלושה ימים, לצורך רישום ותירגול לשירות האזרחי לקראת שעת חירום, וכך וכך ימים לשירות של צה"ל. עלי-ידי כך תישמר החלוקה הצודקת של המעמסה, בלי כל הכבדה על האזרח. אני מבקש לדחות את ההסתייגות.

היו"ר ט. סנהדראי:

אני מעמידה להצבעה את הסתייגותו של חבר-הכנסת הררי.

הצבעה

התיקון של חבר-הכנסת י. הררי לסעיף 2 לא נתקבל.

היו"ר ט. סנהדראי:

אני מעמידה להצבעה את סעיף 2 לפי הצעת הוועדה.

הצבעה

סעיף 2, בנוסח הוועדה, נתקבל.

היו"ר ט. סנהדראי:

אני מעמידה עתה את החוק להצבעה בקריאה שלישית.

הצבעה

חוק לחיקון תקנות-שעת-חירום (רישום ציוד וגיוס) (מס' 2), תשל"ב-1972, נתקבל.

וכמה מבדלי הרכב במדינת ישראל יודעים מה זה צו לפי תקנה 8 - שר הבטחון יהיה רשאי לגייס ציוד, ואם לא יצא צו, לא יגייס ציוד. מה יעשה בעל הרכב בכל הצווים היוצאים? בעל הרכב צריך לקבל הוראות ברורות. זו בקשת. לא הייתי מוכיר זאת לולא הזכיר יושב-ראש הוועדה, שבחוק היה גם כתוב שאת השכר על ציוד עודף יוכל האיש לקבל גם במישרין מאלו שמשתמשים בו, כגון "תנובה", "אוטוקרס" וכיוצא באלה. אנחנו שנינו את זה. למעשה היה שתי הסתייגויות. הסתייגות אחת קיבלה הוועדה והחליטה לרכוש את הכל במשרד הבטחון, וזאת ההסתייגות השנייה, ואני מבקש את הכנסת לקבלה.

היו"ר מ. זר:

רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת החוץ והבטחון.

חיים יוסף צדוק (יו"ר ועדת החוץ והבטחון):

אני מסכים עם חבר-הכנסת הררי שיש למנוע מהאזרח טרחה מיותרת, והוועדה היתה מודרכת על-ידי השיקול הזה וכל השינויים שהכניסה היו מודרכים על-ידי השיקול הזה. הוועדה הלכה בכיוון זה.

אני חייב לומר שחבר-הכנסת הררי הכביד עלי במקצת על-ידי שלא נימק את ההסתייגות שלו אלא הסתייגות אחרת שאינה כאן ועל-ידי זה הוא מחייב אותי גם לומר מה התוכן של ההסתייגות שלו וגם להביא את תשובת הוועדה מדוע אינה מקבלת את ההסתייגות. הוא אמר שעיקר ההסתייגות שלו הוא שהסמכות של הרשות הצבאית צריכה להיות עדיפה, ודבר זה צריך להיות מפורט בפקודה. ובכן, כתוב בהצעת החוק המוגשת על-ידי הוועדה - חברי הכנסת ימצאו זאת בעמ' 2, בערך בשורה השביעית מלמעלה: "פקודה כאמור (כלומר, פקודה להעמיד את הציוד לרשות הצבא) עדיפה על כל פקודה אחרת לפי תקנות אלה לגבי אותו ציוד, ועדיפותה תפורט בפקודה".

זה את התוכן של ההסתייגות. התוכן של ההסתייגות מבוסס על האבחנה שהוועדה מבחינה בין המצב בימי מלחמה לבין המצב בימי רגיעה. אני צריך להבהיר דבר נוסף כדי למנוע אי-הבנה. חבר-הכנסת הררי דיבר על ציוד עודף, כאילו המדובר הוא בציוד שעד עכשיו לא נקרא לשירות, אלא היה עודף ומיותר לצורך הגיוס, ומעכשיו והלאה עומדים להכניס אותו למסגרת הגיוס. לא כך הוא. הביטוי "ציוד עודף" בתקנות אלה הוא מונח טכני גרידא. גם עד עכשיו עמד ציוד זה, הן להלכה והן למעשה, לרשות השלטונות, אלא שעד עכשיו נעשה הדבר כולו באמצעות הסמכויות של שר הבטחון, אשר הועברו באופן חלקי לשר התחבורה, ועכשיו הכוונה היא לקבוע את הסמכויות האלה בנפרד. אותו ציוד, שעד עכשיו היה מגויס אותו משרד הבטחון לפי סמכויותיו, הוגדר לצורך הגיוס כ"ציוד עודף", אבל אינו ציוד עודף במובן זה שעד עכשיו לא השתמשו בו ולא גייסו אותו ומבהים והלאה יגייסו אותו. אם כן, אותו ציוד, שתכליתו העיקרית היא לשמש את צרכי האוכלוסיה האזרחית בשעת חירום, דרוש לרשות האזרחית בימי רגיעה אך ורק לצורך רישום ותירגול, וזה יכול להיות עניין של יום-יומיים או מקסימום שלושה

ג. סקירת שר החקלאות על פעולות משרדו

צרת החקלאית ירדו ב-2.2%, ולכן הסתכמה עליית התפוקה החקלאית במחירים שוטפים רק ב-5.3%. זה גרד אחרינו בתשל"ל ירידה בהכנסה של בעלי המשקים ב-4.1% לעומת השנה הקודמת.

התוצר המקומי הנקי של החקלאות גדל בתשל"א ב-31.5%, בו בשעה שהתוצר הנקי הכולל של המשק הלאומי גדל במחירים שוטפים ב-20%. כתוצאה מזה עלה גם משקלו של התוצר החקלאי בכלל התוצר הלאומי מי - מ-5.5% בתשל"ל ל-6% בתשל"א. הגידול הריאלי של התוצר הנקי בחקלאות היה 12.7%, בשעה שהגידול הריאלי בתוצר הלאומי היה 7.7% בלבד. בזכות השיפור שחל בהכנסת החקלאים צומצם במידה ניכרת הפער הקיים בין ההכנסה הממוצעת של מועסק יהודי בחקלאות, שהגיע בתשכ"ז ל-83% מן ההכנסה הממוצעת של המועסקים בענפי משק אחרים, ויורד בתשל"ל לנקודת שפל של 69%. בתשל"א הגיעה ההכנסה של מועסקים עצמאיים יהודים ל-95% מן ההכנסה של המועסקים בענפי המשק האחרים. זהו בלי ספק שיפור ניכר מאוד במצבם הכלכלי, אם כי עדיין לא הגיעו לשוויון לעומת ההכנסה של המועסקים בענפי המשק האחרים. חשוב לציין זאת, כי נתאי העבודה והמאמץ המושקע על-ידי החקלאי הם קשים הרבה יותר מאשר במרבית המיגורים האחרים של המשק.

אפשר לסכם כי בתשל"א חל שיפור משמעותי בהכנסת המועסק העצמאי בחקלאות כתוצאה משילוב מספר גורמים, כמו גידול ניכר בהכנסות מיצוא, עלייה בפריון העבודה ושיפור במדד שוויון המחירים של התמונות והתפוקות. נקווה שתהליך זה יימשך גם בשנה השוטפת ובשנים הבאות.

היצוא החקלאי: היצוא של תוצרת טרייה גדל בשנה האחרונה ב-25%; מ-125 מיליון דולר בתשל"ל ל-157 מיליון דולר בתשל"א. את התרומה העיקרית לגידול היצוא תרם ענף ההדרים, שיצואו גדל מ-89 מיליון דולר ל-117 מיליון דולר - גידול של 31%.

יצוא התוצרת החקלאית האחרת גדל מ-36.1 מיל-יון ל-40.4 מיליון, כלומר עלייה של 12%. גידול שיעור היצוא החקלאי דומה לגידול כלל היצוא, שהגיע ל-20%. העלייה הגדולה ביצוא ההדרים נבעה מגידול התפוקה ב-22%, מ-1,261,000 טון ל-1,542,000 טון, ומהמחירים הגבוהים שהיו בשוקי אירופה, בעיקר בגלל הנוקים שנגרמו למטעים בספרד על-ידי הכפור.

אנו מעריכים שהיצוא של תוצרת חקלאית טרייה יגיע בשנה השוטפת ל-167 מיליון דולר, בהנחה כי ערך היצוא של ההדרים לא יגדל השנה, על אף גידול הכמויות, בגלל המחירים הנמוכים יותר שאנו מקבלים השנה בעד הפרי. היצוא של תוצרת חקלאית אחרת יגדל ב-10 מיליון דולר לערך.

נוסף על יצוא של תוצרת טרייה הגיע יצוא התוצרת המעובדת ל-52.4 מיליון דולר לעומת 44.7 מיליון בתשל"ל. מזה גדל יצוא התוצרת המעובדת מהדרים ב-3.8 מיליון דולר, היינו ב-12%, והתוצרת האחרת ב-3.9 מיליון, שהם גידול של 32%. בסך-הכל הגיע יצוא התוצרת החקלאית והמעובדת בתשל"א ל-210 מיליון דולר, לעומת 170 מיליון בתשל"ל. אנו צופים שהיצוא יגיע ל-225 מיליון דולר בתשל"ב - השנה השוטפת.

היו"ר ט. סנהדראי:

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף ז' בסדר-היום: סקירת שר החקלאות על פעולות משרדו. רשות הדיבור לשר החקלאות.

שר החקלאות ח. גבתי:

גבתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. בסקירה שמיסרת לכנסת בשנה שעברה על מצב החקלאות ופעולות משרד החקלאות ניסיתי לחזות מראש מה יהיה מצבה של החקלאות ומה יהיה מצבם של החקלאים בתשל"א, והבעתי תקווה, לאור ההתפתחות שהיתה בחודשים הראשונים של השנה, כי הייצור החקלאי יגדל במידה ניכרת ומצבם הכלכלי של החקלאים ישתפר לעומת המצב הקשה שנוצר בשנת תש"ל.

אני שמח לקבוע היום כי התחזיתי שלי התאמתה במלואה והמציאות אף עברה על ההערכות שלנו. שנת תשל"א היתה אחת השנים הטובות ביותר שהיו לחקלאותנו מאז קום המדינה. הייצור בשנה זו גדל במידה רבה וגם הכנסות החקלאים גדלו, ועל-ידי כך הוחזר שיווי המשקל למשק החקלאי אחרי הירידה שחלה במצבו הכלכלי בשנה שקדמה לה.

ערך הייצור החקלאי בתשל"א עלה מ-1 מיליארד 985 מיליון לירות בתשל"ל ל-1 מיליארד ו-198 מיליון לירות בתשל"א, במחירי תשל"ל. סך הכל עלייה של 26.8%, ומוזה הגיעה העלייה של מחירי התוצרת החקלאית ל-14.5%. כלומר 26.8% מורכבים משני חלקים: 10.7% עלייה בכמות התוצרת ו-14.5% עלייה במחירים.

הייצור גדל בכל ענפי המשק, אולם במידה שונה. בזמן שגידול הייצור של חלב היה רק 2.6%, גדל הייצור של בשר עוף ב-21.7%. גידול הייצור של ירקות היה רק 1.9%, וייצור הפירות גדל ב-13.3%. באופן מיוחד יש לציין את גידול הייצור של פרי הדר ב-22.2%. ייצור החיטה גדל ב-56%, והענף לייצור של 195,000 טון לעומת 125,000 טון בתשל"ל, שהיתה שנת בצורת חלקית.

עליית המחירים של התוצרת החקלאית המשווקת בארץ היתה בגבול של 10%-12%, ונגרמה בחלקה הגדול על-ידי התייקרות המספוא המיובא בעקבות ההיטל של 20% בסוף שנת תשל"ל. העלייה העיקרית במחירי היתב בענף ההדרים: כשהפרי שלנו שנשלח לחוץ-לארץ קיבל מחירים שעלו ב-30% על המחירים שקיבל בתשל"ל, שהיתה שנת שפל ללא תקדים כמעט. בתוספת של ערך הייצור החקלאי בתשל"א, שהגיעה ל-533 מיליון לירות, תפס ענף ההדרים 178 מיליון לירות; היינו שליש מכל התוספת. עליית המחירים של התוצרת החקלאית ששווקה בארץ לא היתה גבוהה יותר מעלית רמת המחירים הכללית במשק, שהגיעה בשנה הנסקרת ל-11%-12%, לערך.

כיצד השפיעה תוספת הייצור ועליית המחירים על מצבם הכלכלי של החקלאים? ערך התשומות הקניוות בחקלאות בתשל"א במחירים קבועים גדל בכמות ב-7.7% לעומת גידול הייצור ב-10.7%. זה מעיד על שיפור במריון הייצור. מחירי התשומות גדלו ב-13.3% לעומת עליית מחירי התוצרת החקלאית ב-14.5%. זהו שינוי ניכר לעומת המצב שהיה בשנה הקודמת כאשר הגידול של התפוקה החקלאית היה 7.7% ומחירי התו-

השיווק, עם משרד מרכזי בפאריס. "אגרוסקו" מקימה עתה מסוף מיוחד בשדה התעופה בלוד כדי ליצור את התנאים הדרושים למשלוח הכמויות הגדולות והגדלות של התוצרת החקלאית והטעונות משלוח אווירי.

רצוני להסב עוד את תשומת לבכם, חברי הכנסת, למגמות הפיתוח של יצוא תוצרת חקלאית מעובדת. כמויות התוצרת המופנות לתעשייה לעיבוד גדלות משנה לשנה משתי סיבות: עקב עליית יבולי ההדרים וההקדמה על מיון הפרי המיועד ליצוא גדלה כמות הפרי המעובדת על ידי התעשייה. בתשל"א קלטת התעשייה 535,000 טון פרי לעומת 325,000 בשנה שלפני כן ו-215,000 חמש שנים לפני כן. אנו מעריכים שכמות הפרי שתעובד על ידי בתי החרושת בעונה זו, ואנחנו עברנו כבר יותר ממחצית העונה, תהיה גדולה יותר מאשר בעונה הקודמת. מאידך גיסא אנו מפתחים בהדרגה יצוא ירקות המיועדים מלכתחילה לעיבוד תעשייתי. בתשל"א עיבדה התעשייה 66,000 טון עגבניות שגודלו במיוחד לעיבוד תעשייתי, לעומת 49,000 בשנה הקודמת ו-18,000 לפני 5 שנים. יחד עם זה הולכות וגדלות כמויות הירקות האחרים כמו גזר, אפונה ותפוחי אדמה המיועדים לשימושים, לייבוש ולהקפאה. השינויים המתחוללים בהרגלי הצריכה בארצות המפותחות בעולם וגם בארץ מחייבים אותנו לפתח את גידולם של סוגי ירקות ופירות המתאימים לשימושים, לייבוש ולהקפאה, ואני יכול לצייץ התקדמות רבה בשטח זה. אני חווה בשנים הבאות הרחבה ניכרת של המפעלים האלה ובד בבד עם זה גם הרחבה ניכרת בייצור חומר גלם שנספק למפעלים. גם יצוא היינות שלנו מתפתח בהדרגה בקצב מניח את הדעת.

חברי הכנסת, רצוני להעלות בהזדמנות זו את הבעיות הקשות שאנו נתקלים בהן ביצוא שלנו לשוק האירופי המשותף. ההסכם שנחתם בינינו לבין השוק פתר רק באופן חלקי את הבעיות. ההקלות שקיבלנו ליצוא תוצרתנו הן מועטות בהשוואה להקלות שניתנו לארצות אחרות, בעיקר ארצות צפון-אפריקה, המבקשות לזרז להדרים הנחת מכס כפולה מזו שניתנת לנו. בעיות אלה מחריפות והולכות עתה עם הצטרפותן של בריטניה, דנמרק, גורביה ואיטליה לשוק. הבעיה העיקרית היא השוק הבריטי. צפויה סכנה שעם הצטרפותה של בריטניה לשוק המשותף יחולו גם עליה התקנות הקיימות לגבי היצוא לשאר ארצות השוק המשותף. עלינו לזכור כי בריטניה משמשת בשבילנו עד היום שוק עיקרי לפרי החדר הטרי ולתוצרת ההדרים המעובדת. החלת סדרי השוק ומכסיו על יצואנו לבריטניה עלולה להעמיד בסימן-שאלה את אפשרות היצוא שלנו לארץ זאת.

נעשית עתה פעולה נמרצת בשטח זה ומתנהל משא ומתן אינטנסיבי עם מוסדות השוק, ועם ממשלות הארצות העומדות להצטרף אליו, כדי להבטיח שמעמדנו בשווקים אלה לא ייפגע. נקווה שהגורמים הנוגעים בדבר יגלו הבנה לבעיות שלנו וימנעו מאחזקת את הסכנות הצפויות ליצואנו עקב הרחבתו של השוק המשותף.

ועתה כמה דברים על מצב המים והשינויים שחלו בתחום זה בשנה האחרונה.

חורף 1970/71 היה ברוך משקעים במחציתו הראשונה. אמנם בחודשי פברואר-מארס חלה הפסקה ארוכה בגשמים, אולם גשמי חודש אפריל תיקנו במידה מסוימת את המצב. המבצע הסתיימה עונת הגשמים באחוז

פיתוח היצוא החקלאי הוא אחת המשימות המרכזיות של משרד החקלאות, ובשנים האחרונות הושקעו בו מאמצים מרובים מאוד. אחרי הקשיים שנתקלנו בהם בשיווק ההדרים בשנת תשל"א נקטנו, יחד עם המועצה לשיווק הדרים, שורה של אמצעים לחיזוק המצב. בראש וראשונה הוקדשה תשומת לב רבה לשיפור איכות הפרי שלנו, לאחר שהתברר כי הארצות שהן המתחרות העיקריות שלנו בשיווק הדרים - ספרד ומרוקו - מביאות לשוק פרי העולה פעמים קרובות באיכותו ובצורתו על הפרי שלנו.

זה חייב להגביר את הפיקוח על הפרי הנאזר והמוצא, כדי להבטיח שלשוקים יישלח רק פרי מסוג משופר. נוסף על זה עשתה המועצה ריאורגניזציה באירגון השיווק בחוף-לארץ. מערכת השיווק הותאמה לתמורות שחלו בצורות השיווק של פירות בארצות אירופה, הוקמו משרדי מכירה נוספים והוגברו המאמצים לחדור לשווקים נוספים, כמו ארצות-הברית וקנדה.

בעצם המים האלו אנו עומדים בשלב מתקדם של משא ומתן עם המוסדות הממשלתיים ביפאן על פתיחת שוקי יפאן לפני הדר שלנו. עד עכשיו היה השוק הזה סגור גם לפנינו.

גם ביצוא התוצרת החקלאית האחרת חלה התקדמות רבה. אחרי כמה שנים של מסה וממשאנו מרכזיים כיום את היצוא במספר מוצרים, שאפשר וכדאי לייצא אותם בתמורה המתקבלת על הדעת. אנו מייצאים כ-20 סוגי ירקות, אולם החשובים בהם הם: פילפל קליפורניה, מלונים, סלרי ותות-שדה. יצוא הירקות בתשל"א הגיע ל-9 מיליון דולר בערך. מבין הפירות המוצר העיקרי ליצוא הוא פרי האבוקדו, שהגיע בתשל"א ליצוא של 4,400 טון, בערך של 2.2 מיליון דולר, ואנו מקווים השנה להגיע ל-5,600 טון, שערכם יהיה 3 מיליון דולר.

גם עודפי בננות בהיקף של 12,000 טון מיוצאים מדי שנה לארצות הים-התיכון בערך של 1-1½ מיליון דולר.

להתפתחות מפתיעה הגענו ביצוא הפרחים. בתשל"א הגענו כבר ליצוא של 7.1 מיליון דולר לעומת 5 מיליון בשנה שקדמה. אנו מניחים שהשנה נגיע ל-8.5 מיליון דולר.

שטחי החממות לגידול ורדים וציפרנים, שהם הרוב המכריע של הפרחים המיוצאים, מתקרב כבר ל-1,200 דונם. מגידול השדה הגענו בתשל"א ליצוא של סביב כותנה וגרעיני כותנה בסכום של 10 מיליון דולר. מחירי הכותנה עלו מאוד בשנה האחרונה בשוקי העולם ויש סיכוי שהמחירים הגבוהים האלה יתמידו. חל גידול ניכר גם ביצוא אגוזי אדמה לפיצוח, והוא הגיע ל-3.5 מיליון דולר.

הולך ומתפתח, אמנם בקצב איטי יותר, היצוא של בעלי-חיים ותוצרתם: יצוא פרות חלב, חומר דביה לעופות, כבד אווז. גם יצוא הורעים, המבוצע בעיקר על ידי חברת "הזרע", מתקדם באופן משביע רצון. רצוני להדגיש את הבעיות המיוחדות של יצוא תוצרת טרייה, פרי להדרים, הקשור בכלי הובלה מיוחדים: אניות קירור ואווירונ-הובלה. אנו התגברנו על הבעיות המסובכות של הובלה ושיווק על ידי ריכוז היצוא בידי חברת "אגרוסקו", שהצליחה לארגן את הובלת התוצרת, בעיקר ירקות, פירות ופרחים, בצורה המניחה את הדעת, והקימה משרדי מכירה למוצרים האלה במרכזי

ונמצאים בתהליך ביצוע 18 מאגרים קטנים לתפסת מי שטפונות. הנהנו על שולחן הכנסת תיקון לחוק המים, המוסיף לחוק פרק חדש המתייחס למניעת זיהום מים. נושא זה מעסיק מאוד את הציבור בארץ, ולא רק בארץ. התיקון אושר והחלנו בביצוע המשימה.

כצעד ראשון הוקם מינהל הכנרת שמתפקידו לטפל בבעיות המים באגף ההיקוות של הכנרת ובימה עצמה.

ועתה כמה מלים על אספקת המזון לשוק המקומי. בכמה ענפים עיקריים חלו השנה שינויים בהיקף הייצור ובביקוש לתוצרתם. כמות החלב שיוצרה בתשל"א לא השיגה את הגידול בצריכה. הובאו למחלבות 410 מיליון ליטר לעומת 398 מיליון בתשל"ל, גידול של 2.8%. היה צורך לייבא 3,600 טונות אבקת חלב לעומת 2,400 טונות שיובאו בשנה הקודמת. בנוסף לכך יובאו כ-400 טונות חמאה לעומת 90 טונות שיובאו בתשל"ל.

הולך ומשך התהליך של חיסול משקי חלב קטנים ולא רווחיים והגדלת המשקים הגדולים והמוקדים יותר. תופעה זו קיימת בעיקר במושבים, אולם גם במספר משקים קיבוציים חוסלו הרפתות. תגובת החלב בעדרי ביקורת החלב עלתה השנה בממוצע ב-132 ליטר לחי לבת, ובמספר משקים היתה עלייה גדולה בתגובה. לשיא הגיע קיבוץ מרחביה, שהתגובה הממוצעת בעדר שלו היתה מעל ל-9,000 ליטר.

עקב הפעולות שנקטו במדינות המייצרות חלב, במטרה להיפטר מן העודפים הגדולים של תוצרת חלב שהצטברו אצלן בשנים הקודמות, חלה עלייה גדולה במחירים של חמאה, אבקת חלב וגבינות בשוק העולמי. זה מחייב אותנו לעודד את ייצור החלב המקומי כדי שלא נזדקק ליבוא מוצרי חלב, שמחירים עולה לפעמים על מחיריהם בארץ. משרד החקלאות ערך תכנית להגדיל את ייצור החלב בשלוש השנים הקרובות וקבע את מיכסות הייצור של המשקים לשלוש שנים מראש, כדי לאפשר למשקי החלב להגדיל את הייצור בגלל האפשרויות שלהם.

תופעה הפוכה היתה בענף הלול. כמות הביצים שרוכזה על-ידי הסיוטונים בתשל"א הגיעה ל-1,031 מיליון יחידות לעומת 929 מיליון בתשל"ל — גידול של 11%. בשנה זו היתה חריגה ניכרת מן המיכסות שנקבעו למגדלים. נוצרו עודפים ניכרים והיה קושי רב לשווק אותם גם בהפסדים גדולים. עלייה גדולה חלה בשיעור בשר עוף, ההתייקרות של בשר הבקר הטרי והקפוא גרמה לירידת הצריכה שלו ולעליית הצריכה של בשר פטמים ותרגולי הודו. השיווק של בשר פטמים עלה מ-68,000 טונות ל-80,000, היינו עלייה של 20%, ושיעור בשר הודו עלה מ-13,500 טונות בתשל"ל ל-18,600 טונות — גידול ב-38%. במשך השנה היו עליות וירידות בייצור בשר העוף. בחדשים הראשונים של תשל"א עלה בבת-אחת ייצור הבשר ונוצרו עודפים גדולים, שגרמו להפסדים לחקלאים ולאוצר המדינה שהשלים את התמורה ליצרנים עד מחיר המינימום המובטח; אחרי זה באה תקופה של מחסור בבשר פטמים ותודיים והמחירים האמירו למעלה ראש. בחדשים נובמבר — ינואר גדל שוב הייצור, נוצרו עודפים והמחירים ירדו למטה מהוצאות הייצור, וזה העמיס נטל כבד על האוצר להשיג לים את המחיר המובטח, המבוסס על הוצאות הייצור. נגרמו גם הפסדים גדולים למגדלים, כי השוק לא היה מסוגל לקלוט את כל כמות הבשר שיוצרה והיה הכרח

משקעים שנתי בין 90–140 אחוז מן הממוצע, כאשר אזורי החוף וההר עלו בממוצע שלהם על האזורים האחרים. הזרימה בירדן היתה מעל לממוצע, והיה הכרח להגליש לים המלח 140 מיליון מ"מ מים. על-ידי זרימת הירדן עלתה המליחות של מי הכנרת עד ל-230 מ"ג כלור לליטר. נזכור שלפני 4–5 שנים הגיעה מליחות מי הכנרת ל-400 מ"ג, וזה עורר בנו בזמנו דאגה רבה מאוד.

בסיכום, גשמי תשל"א שיפרו את מצב המים כמעט בכל אזורי הארץ. אנו נמצאים עתה בשלב האחרון של עונת הגשמים של תשל"ב, ואנו יכולים כבר לציון בסיפוק שהגשמים שירדו עד כה עברו במידה ניכרת את הממוצע השנתי. באופן מיוחד יש לציון את שפע הגשמים שהתברך בהם השנה אזור הנגב. יש לקוות לשיפור נוסף של אוצרות המים בקרקע וגם ליבולי ברכה של תבואות החורף ותבואות הקיץ.

בד"בד עם שיפור מאזן המים הולכת וגדלה תצ"ר רוכת המים בחקלאות, בתעשייה ולשימוש ביתי. זה מחייב אותנו לא להרפות מן המאמצים שאנו עושים כבר מספר שנים לייעל את השימוש במים ולהגיע לחי סכון מירבי. בסקירותי אשתדך מניתי את המאמצים שנקטנו ואנו נוקטים כדי למנוע ביובז מים ולייעל את השימוש בהם, ולא אחזור על כך. אולם רצוני לדרוש לכם על הפעולות שנעשו השנה בקנה-מידה שאין לו תקדים.

כידוע לכם אישר לנו הבנק העולמי הלוואה של 20 מיליון דולר. מזה הוקצבה כמחצית הסכום לייעול השימוש במים, לאיגום מי שטפונות ולמפעלי ניקוז. החלנו בביצוע בראשית השנה. בתקציב 1971/72 הוקצבו למטרות אלו 35 מיליון לירות: מחציתם מכספי ההלוואה של הבנק, והמחצית השנייה מאמצעים שרכזו מתקציב הפיתוח ומוסדות בנקאיים מקומיים. ההיענות של החקלאים לביצוע השינויים במערכת ההשקיה של המ היתה מעבר למצופה. זה מעיד על החשיבות הרבה שהחקלאים מייחסים לגורם המים בייצור החקלאי ועל חרתם לכל טיפת מים, שתנוצל בצורה הכונה. במשך השנה הגיעו לשיפוט ואושרו 700 תכניות של קיבוצים, מושבים חקלאיים פרטיים ופרדסנים לשינוי מערכת ההשקיה וייעולה.

ההיקף הכולל של ההשקעות הקשורות בביצוע התכניות שאושרו עד כה מגיע ל-50 מיליון לירות בערך. לפי תכניתנו נשקיע תוך השנתיים הקרובות כ-120 מיליון לירות בסעיפים הקשורים ביעול השימוש במים ובאיגום מים. לנוכח החשיבות שאנו מייחסים לפרויקטים זה ולנוכח הצורך להשלים את השינויים במערכות ההשקיה בארץ אנו מכינים את הנתונים הדרושים לתכנית נוספת לשיפור מערכות ההשקיה ולפיתוח היצוא החקלאי, שתוגש בזמן הקרוב לבנק העולמי כדי לקבל הלוואה נוספת שתאפשר לנו את ביצוע התכנית. הצלחת הביצוע של התכניות הקשורות למילוה הראשון של הבנק העולמי מבטיחה יחס חיובי מצד הבנק לבקשתנו זו, ואמנם נתבשרנו על-ידי נגיד הבנק, כי יש אישור עקרוני למילוה נוסף של 30 מיליון דולר ב-1973.

בשטח המים נעשו במשך השנה עוד כמה פעולות חשובות: פותחו מקורות מים נוספים המכוונים בעיקר לאספקת מים ליישובים החדשים שהוקמו בשנים האחרונות בשטחים המוחזקים; הולך ומסתיים ביצוע התכנית לאספקת מים ליישובי ההר בצפון-הארץ; נחפרו

עקב היטל הבטחון מאוגוסט 1970 והתייקרות המספוא בחוץ-לארץ היה הכרח להגדיל את היקף הסובסידיות לחקלאות. הסובסידיות הישירות לענפים גדלו מ-94 מיליון לירות ל-100 מיליון בערך. עם כל רצוננו, והוא גם רצון החקלאים, להקטין את סכומי הסובסידיות לתוצרת חקלאית, אנו נדחפים מדי פעם להגדלת הסובסידיות עקב ההתנגדות לייקור מחירי המצרכים החקלאיים על אף ההתייקרות של הוצאות הייצור. תקציב הסובסידיות הישירות בשנת התקציב 1972/73 מוערך ב-130 מיליון לירות.

הקמת מינהל המחקר החקלאי. בראשית שנת התקציב 1971/72 הוקם מינהל המחקר החקלאי בהתאם להמלצת הוועדה בראשותו של פרופסור קצ'לסקי. הי-תה זו שנה ראשונה להתארגנות המינהל, הכולל בתוכו את מרכז וולקני, המכון להנדסה חקלאית, המכון הוותיק ריגרי, התחנה לחקר המדגה והתחנה לחקר הסחף. בשנה החולפת נערכו במרכז וולקני לחקר החקלאות בלבד כ-700 מחקרים בכל ענפי המשק החקלאי. תשומת-לב מיוחדת ניתנה למחקרים הקשורים בענף ההדרים ובענפי היצוא האחרים. עבודה רבה נעשתה גם בשטח הטכני-לוגי של תוצרת חקלאית ובשטח המיכון של תהליכי העבודה בענפים השונים. בזמן האחרון הוקמה יחידה חדשה במרכז וולקני לחקר בעיות אקולוגיות הקשורות בזיהום המים והקרקע.

הציבור הגדול של חוקרים בעלי רמה גבוהה, המרוכז כו ביחידות המחקר של המינהל, מבטיח את קידום המחקרים, ועל-ידי כך גם את קידומה המקצועי של החקלאות בשנים הבאות.

ועוד כמה מלים על החקלאות בשטחים המוחזקים. גם בתשל"א נמשך תהליך הקידום של החקלאות ביהודה ובשומרון וגם ברצועת-עזה. ביהודה ובשומרון גדלו השטחים שנזרעו גידולים חדשים, שהוכנסו לשם בשנים האחרונות: סלק סוכר, אגוזי אדמה, בצל. גידול הירקות ליצוא בבקעת הירדן וברצועת-עזה מתרחב. מייצאים בעיקר חצילים, פילפל, קישואים, מלונים ואבטיחים.

היצוא מבוצע על-ידי חברת "אגרסקו" בתנאים הרגילים. גם יבולי החיטה בשטחים המוחזקים עלו בגלל החדרת זנים חדשים וגידול השימוש בדשנים כימיים. ערך התוצרת החקלאית ביהודה ובשומרון הגיע בתשל"א ל-220 מיליון לירות, לעומת 170 מיליון לירות בתשל"ו ו-135 מיליון לירות בתשכ"ח. הרחבתו את מסגרת ההדרה, הוכפל מספר חלקות ההדגמה, ב-6 חוות ניסיון מבוצעות עבודות מחקר, והודקו הקשרים עם מרכז וולקני.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):
האם רק מספרים לערבים או גם להתיישבות היהודית?

שר החקלאות ה. גבתי:

אני מדבר על התוצרת החקלאית של הערבים.

מכאן אני עובר לענייני ביסוס והתיישבות. פעולת הביסוס של המשקים הנמצאים בטיפול של המחלקה להתיישבות נמשכה גם השנה. בתשל"א הושקעו בה 34 מיליון לירות. מזה 14.5 מיליון להמשך הביסוס של המשקים הכלולים בסידרה ב', ו-19.5 לשיבוס מסידרה ג' - סידרה א' שנשתיימה כבר, סידרה ב' שעומדת לפני סיום, וסידרה ג' שנמצאים בעיצומה של פעולה בקשר אליה. בסך-הכל כוללות שלוש הסדרות 285 ישובים. נשאר עוד לביסוס במחלקת ההתיישבות 230

להשאר חלק מן הפטימים במשקים לשבועיים - שלושה שבועות. זה גרם להוצאה מיותרת למספוא ושיבש גם את תכניות הגידול של המחוזים הבאים.

בחודש פברואר פחת שוב הייצור והמחירים עלו מעל למחיר המינימום. משרד החקלאות החליט עוד בראשית השנה להגדיל את מיכסות הייצור של פטימים מ-84,000 טונות ל-96,000 טונות, ואת ייצור ההדלים מ-24,000 טונות ל-30,000 טונות. זה נתן אפשרות גם לשפר את מצבם של משקי ההדר על-ידי הרחבת ענף הלול, שהוא ענף הפרנסה העיקרי שם. למטרה זו הוקצו 20 מיליון לירות לבניית לולים נוספים, בעיקר בישראל.

בשביל להגיע ליתר יציבות בהספקת בשר הוחלט, בתיאום עם משרד המסחר והתעשייה ומשרד האוצר, להכין מלאי גדול של בשר עוף מוקפא כדי לווסת את התנודות החלות בייצור ובצריכה. עד סוף חודש פברואר נאגרו במחסני הקירור 2,500 טונות בשר עוף, ועם התחלת פעות הראשונות של מחסור החלו להוציא מן המחסנים את הבשר הקפוא שמחירו זול הרבה יותר מאשר זה של העופות החמים.

במשך השנה הורחבו גם חלק מן המשטחות הקיימות והוחל בבנייתן של שתי משטחות אזוריות נוספות. עם הגדלת כושר הקליטה של המשטחות והבטחת נפח קירור מספיק אני מקווה, שאפשר יהיה בשנה הבאה להכניס את ייצור בשר העוף למסלול יותר נורמלי ולמנוע משבדים של מחסור ועודפים, הגורמים הפסדים לחקלאים ועולים ביוקר של לקופת המדינה.

הספקת יתר התוצרת החקלאית לשווקים היתה בדרך כלל מסודרת, פרט לתקופות קצרות כאשר הורגש מחסור בירקות מסוימים עקב תנאים אקלימיים.

במשך השנה חלה התייקרות של הוצאות הייצור כתוצאה מהטלת היטל הבטחון על כל מצרכי היבוא באוגוסט 1970 ופיחות שער המטבע באוגוסט 1971. ההתייקרות הנובעת מן הפיחות לא נתנה עדיין את אותותיה בתשל"א, אולם השפעתה ניכרת מאוד החל מראשית השנה החקלאית החדשה. ההתייקרות שנגרמה על-ידי ההיטלים כוסתה בחלקה על-ידי העלאת מחירי המוצרים הנמצאים בפיקוח ובחלקה על-ידי הגדלת הסובסידיה, אולם מחירי המוצרים שבהם אין התערבות הממשלה, כגון פירות וירקות, נקבעים בהתאם להיצע וביקוש ולרוב אין במחיריהם משום פיצוי על התייקרות הוצאות הייצור. גם במוצרים שקיימת בהם התערבות הממשלה הורעו מה שאנו קוראים "תנאי הסחר" לעומת תשל"ו, וברוב המוצרים: חלב, בשר עוף, דגים, הגיע מדד תנאי הסחר ל-93-95 בלבד. פירוש הדבר שעליית מחירי התשומה לא אוזנה על-ידי עליית מחירי התפוקה, לרבות הסובסידיות. אם ניקח את היחס בין מחירי התשומה לתפוקה בתשל"ו כ-100, הרי הוא ירד במוצרים העיקריים ל-93-95. המצב הזה מיד עוד יותר במחצית הראשונה של תשל"ב, כאשר נוספה ההתייקרות הנובעת מפיחות המטבע.

התייקרו שוב מחירי המספוא, הדשנים, חמרי ההדברה, המכונות החקלאיות וחלקי חילוף. כל זה גוסף על עליית מחירי ההובלה, החשמל, כלי אריזה וכו'.

אין עדיין אפשרות לסכם את ההפרשים שנוצרו בחודשים אלה, אולם ההרעה ב"תנאי הסחר" השנה ניכרת מאוד.

נמכרו עד כה האשכוליות במחירים גבוהים יותר מאשר אשתקד. בשיווק האשכוליות איננו נתקלים בהתחרות של ארצות אחרות, והפרי שלנו מהווה את הרוכ המכ"רע של האשכוליות המשווקות בעונה זאת.

איסר. הראל (הרשימה הממלכתית):
האם יש גידול בכמות האשכוליות?

שר' החקלאות ת. גבתי:

הגידול בכמות אינו גדול, אבל המחירים יותר טובים מאשר לפני שנה.

יש עלייה ניכרת גם ביצוא המוצרים החקלאיים האחרים, ועל אף העלייה בכמות אנו מקבלים מחירים שהם גבוהים יותר מן המחירים שקיבלנו אשתקד.

בענפי בעלי-החיים יש עלייה גדולה בייצור בשר העוף וההודיים ועלייה מתונה בייצור החלב. בסך הכל אני חווה בתשל"ב עלייה בתפוקה החקלאית של 5 עד 6 אחוזים, שהוא אמנם שיעור קטן יותר מאשר בשנת תשל"א, שהיתה בה עליית הייצור, במחירים קבועים, בשיעור של 10.7%, אולם זו היתה שנה יוצאת דופן, ועל אף הקפיצה הגדולה בייצור תשל"א אני מקווה שנגדיל השנה את התפוקה ב-5 עד 6 אחוזים, ופירוש הדבר ייצור נוסף בערך של 130 עד 150 מיליון לירות במחירים של תשל"א.

חברי הכנסת, לפני שאסכם את דברי רצוני לעמוד על בעיה אחת, חמורה מאוד והרת תוצאות לחקלאותנו. אנו עדים לתהליך שחלק גדל והולך של העבודה בענפי האגרונומיה, ובראש וראשונה בענף ההדרים, מבוצע על-ידי פועלים מן השטחים. הפועלים היהודים, וגם מבני המיעוטים בישראל, נוטשים את החקלאות ועוברים לעבודות מכניסות יותר. זה מגדיל את התלות שלנו בפועלי השטחים באופן מיוחד בתקופה הקריטית של קטיף ההדרים. נעשים מאמצים לשכלל את שיטות הקטיף והאריזה בשביל לצמצם את עבודת הדיים הדרושה, אולם אין זה מספיק. נעשו השנה נסיונות לגייס תלמידי בתי-ספר לעבודה בקטיף, אולם ממדי הגיוס היו קטנים ולא היה בהם משום פתרון הבעיה. עלינו לדאוג לפתרון בעיית העבודה בקטיף ההדרים על-ידי גיוס כל כוחות העבודה שאפשר לגייס אותם בישראל בעונת הקטיף. לשם זה יש צורך לעשות עבודת הכנה רבה ולהקים מבעוד זמן את המסגרות האידוגיות והכ"לים הדרושים לביצוע התכנית.

בעיה אחרת היא הבעיה של חדירת העבודה הש"כירה בישווי ההתיישבות הלאומית שהוקמה על קרקע הלאום ובאמצעי הלאום. ההתיישבות זו הוקמה על בסיס של עבודה עצמית ובהתאם לכך נקבעו מיכסות הקרקע והמים, כדי שהמתיישבים יוכלו לעבד בעצמם את משקיהם ולהתפרנס מהם בכבוד.

תמיד היו סטיות פה ושם מעקרון העבודה העצמית, אולם בשנים האחרונות אנו עדים לתופעה שחלק גדל והולך של העבודה בישובים רבים, במושבים ובקיבוצים, נעשה על-ידי עובדים שכירים, גם הם ברובם פועלים הבאים מן השטחים. אין תופעה זו אופיינית בכל ההתיישבות הלאומית, אולם היא מקיפה מספר גדל והולך של יישובים, וזה מעורר דאגה חמורה לאופייה ולעמידתה של ההתיישבות הזאת וצורותיה החברתיות.

הכינוי שחוקף עם המרכז החקלאי ותנועות ההתיישבות הצעת חוק למימון השכירה בהתיישבות הלאומית. הצעת החוק תונה על שולחן הכנסת

ישובים, שחלק ניכר מהם אפשר יהיה בשנה הבאה להכניס למעגל הביסוס. ועדת הביסוס התחילה בהכנות להכנסת מחזור נוסף של יישובים, שאפשר יהיה להתחיל בהם בפעולה עוד תוך השנה התקציבית הקרובה.

בשנת תשל"א הוקמו או נמצאים בשלב הקמה 12 יישובים חדשים, מהם 4 ברמת-הגולן. זה כולל מרכז אוורי אחד, גרעין להתיישבות תעשייתית וישוב בחרמון, שעיקר קיומו יהיה על פירות. הוקמו שני יישובים בבקעת-הידד, ישוב אחד של עולים בהרי ירושלים, ישוב אחד בערבה וארבעה יישובים ברצועת-עזה ובסיני. בהתיישבות הוועדה הבין-מוסדית להתיישבות יוקמו תוך תשל"ב כשישה עד שבעה יישובים נוספים בשטחים.

במשך השנה האחרונה הושקעו בכל היישובים החדשים, שעלו אחרי מלחמת ששת-הימים, כ-140 מיליון לירות, מהם כ-58 מיליון לירות בפיתוח המשק ובמפעלי מים. יש התקדמות רבה כמעט בכל היישובים האלה: פותחו ענפי המשק, גדלו ההכנסות ומצבם הכלכלי מניח את הדעת.

לעומת זה מדאיג הקצב האיטי של גידול האוכלוסיה ביישובים החדשים, ופרט למספר קטן של יישובים שהם מאוכלסים במידה המניחה את הדעת, הרי ברוב היישובים יש מחסור משווע בכוח-אדם ומספר החברים בהם, בקיבוצים ובמושבים, אינו מגיע למינימום ההכרחי שאפשר יהיה לקיים את היישובים מבחינה כלכלית וחברתית כאחד. זה מחייב פעולה נמרצת של תנועות ההתיישבות ותנועות הגיוס להגביר את המאמצים בשביל להכשיר ולגייס מספר רב של גרעינים ובודדים להשלמת היישובים הצעירים, וגם מספר יישובים ותקים יותר הזקוקים להשלמה.

מה התחזית שאני חווה לשנת תשל"ב? כפי שאמרתי בפרק על ענייני המים, נתברכה השנה בגשמי ברכה ששיפרו את מאזן המים ומבטיחים יבולי ברכה של תבואות החורף וגידול השטחים שייזרעו תבואות קיץ. אני מקווה שיכול החיטה שנקצור השנה יעלה בהרבה על היבול של תשל"א, ונחסוך יבוא של עשרות אלפי טונות חיטה.

יבול ההדרים בעונה זו עולה על היבול שהיה בשנה שעברה. את עליית היבול יש לזקוף בחלקה הגדול לזכות הפעולות שנעשו בשנים האחרונות לתיקון המצב בפרדסים על-ידי ביצוע פעולות ניקוז, שינויים במשטר ההשקיה ועיבוד טוב יותר של המטעים. פעולות אלו בוצעו לרוב בזיממם ובהדרכתם של עובדי משרד החקלאות. שירות ההדרכה של המשרד מרכז את מאמציו לשיפור המצב בפרדסנות, ולשם כך הוגדל מספר המדריכים והוקצבו סכומים ניכרים כהלוואות למגדלי הדרים לביצוע הפעולות האלו. אני בטוח שבשנים הבאות יגדלו יבולי ההדרים וילכו משנה לשנה, עם הרחבת הפעולות הנעשות בשטחים הנוטים.

אולם מצב השיווק של ההדרים הוא קשה הרבה יותר מאשר בשנה שעברה. בשוקי אירופה מצטברים עודפי פרי המגיע מספרד ומרוקו וממחירים לתפוחים ששיווקו עד כה הם גמוכים יותר במידה ניכרת מאשר אשתקד. עד כה שווקה יותר ממחצית כמות התפוחים המיועדים ליצוא וקשה להתנבא על תוצאות השיווק של יתר פרי השמוטי וכל הוולנסיה, שרק בשבועות האחרונים הוחל בקטיף שלה. לעומת זאת לא נתקלנו השנה בקשיים בשיווק האשכוליות. אף-על-פי שיצוא האשכוליות השנה יעלה על היצוא של השנה הקודמת,

את מעמדם הכלכלי של החקלאים ולהגדיל את הכנסו-
תיהם כדי שיצטמצם הפער הקיים עוד היום בין ההכ-
נסה הממוצעת של החקלאים לבין ההכנסה הממוצ-
עת של העובדים בענפי כלכלה אחרים. אני בטוח
שתהיה לזה השפעה מכרעת גם על יציבותם של החק-
לאים ועל משיכת מתיישבים נוספים, בעיקר ליישובים
הצעירים הרבים שהוקמו בשנים האחרונות.

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת. תיארת בדברי
את מצבה של החקלאות ואת עיקרי פעולותיו של
משרד החקלאות. לא הרבתי בפרטים ונמנעתי מלנקוב
מספרים רבים, אולם כל הרוצה לדעת יותר על מצבה
של החקלאות בישראל ועל פעולות המשרד, הרי הד-
ברים כתובים בדיון-וחשבון על החקלאות המונח לפני-
כם, ואני מקווה שמינינו בו ותמצאו בו עניין רב.

במושב הבא. יודע אני כי אין לתקן את המצב אך ורק
בעזרת חוק, אולם אין לי ספק שהחוק יסייע בידי
הגופים הציבוריים המעוניינים לשמור על העקרונות
החברתיים של ההתיישבות הלאומית להילחם בתופעות
השליליות ולהחזיר את המצב לתקנו.

ובסיכום, בניגוד לתיאור הקודר של מצב החקלאות
שתיארתי בכנסת בשנה שעברה, כאשר סיכמתי את
התוצאות של שנת תש"ל, אני שמח מאוד שיש באפ-
שרותי לקבוע היום, כי במשך תשל"א חל שינוי יסודי
במצבם של החקלאים. ההכנסות הנוספות של החק-
לאים נתנו להם אפשרות לעשות השקעות גדולות בענפי
החקלאות שבביל להגדיל את הייצור ולהעלות את הרמה
הטכנית של הענפים.

אני מקווה שהשנה השוטפת תאפשר להוסיף ולבסס

דיון

חיו"ר ט. סנהדראי:

חברי הכנסת, אנו עובדים לדיון. ועדת הכנסת
קבעה לו שלוש שעות. רשות הדיבור לחברי הכנסת כץ,
ואחריו לחברי הכנסת פייגרמן.

אברהם כץ (גח"ל):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. לפני כשנה
נפתח הדיון בסקירת שר החקלאות על-ידי חברי הכנסת
יוסף ספיר וזכרנו לברכה, בן נאמן למשפחת האדמה,
שנלקח מאתנו לפני כשלושה שבועות. וכך פתח המנוח:
"לאחר ניתוק של שנים אחדות - על במה זו - מה-
נושא הנדון, אני חוזר לצור מחצבתי, לחקלאות, ואפתח
דווקא בדברי שבח לחקלאות ולשר החקלאות... המש-
קל של החקלאות בתחייה הלאומית שלנו הוא גדול ונכ-
בד". אניני מהסס ללכת בדרכו ולפתח בדברי הערכה
לחקלאים, לשר החקלאות ולחבר עוזריו במשרד.

רחבי-ידיים הוא שדה החקלאות, נושאינו ובעיני-
תיו. בדברי אדגיש נקודות מסוימות, אבקר תופעות
ומחדלים ואקיש לגבי דברים סתומים. אך אין בכל אלה
להאפיל על המאון הכולל של החקלאות הישראלית,
שהוא חיובי ביסודו.

קיימת ועומדת השאלה כיצד להתייחס לחקלאות;
האם זה ענף כלכלי, אחד מני רבים, או שמא זה ענף
כלכלי המחייב צורות חיים מסוימות בעלות השלכות
לאומיות וחברתיות? אין ספק ששתי הגישות לגיטי-
מיות. אין סתירה בהכרח בין השתיים, אם כי ברור
שההדגשים שונים ועמם גם המסקנות.

בחלק הראשון של דברי אתייחס לחקלאות כאל
ענף כלכלי שצריך להימדד לפי קריטריונים כלכליים
מובהקים.

החקלאות בישראל איבדה מזמן את אופייה הפס-
טורלי, נוסח "איש תחת גפנו ותחת תאנתו", והפכה
לתעשיית החקלאות, בדומה לתעשיית ייצור מכוניות, תע-
שיית התיירות או תעשיית הבידור. התמחות מירבית,
ייצור בקנה-מידה המוני, מיכון, מידוע, מחקר שווקים,
פרסומות - כל אלה המאפיינים תעשייה - הולמים
גם את חקלאותנו, כפי שמאפיינים כל חקלאות במדינה
מפותחת. חקלאותנו התקדמה בצעדי ענק. זה שנים
הגענו לאספקה עצמית מלאה או כמעט מלאה, לעתים
אף לרוויית-יתר ועודפים בתוצרת הלול, במשק החלב,

ירקות, פירות ומספר לא גדול של גידולי שדה. רחוקים
אנו אמנם מאספקה עצמית של גרעינים, בשר, גרעיני-
שמן וסוכר. אך יצואנו החקלאי, של תוצרת טרייה ומ-
עובדת, מכסה בהווה ובאזון את יבוא הפריטים שהו-
כרתי, ועוד מקווים אנו שהיצוא החקלאי יגדל ועמו
תרומתו למאון התשלומים שלנו. הגענו למצב של ייצוב,
סטביליזציה, ברוב ענפי החקלאות. הרחבה כאן מות-
נית בריבוי האוכלוסיה - טבעי ומעלייה - ובמציאת
שווקים ליצוא.

ביצוא אין סנטימנטים; כושר התחרות ומחירינו
יקבעו. לגבי הייצור החקלאי לשוק המקומי ניתן להפ-
עיל מנגנוני הגנה, ולא לייבא, דרך משל, תוצרת חלב
מסויימת, נאמר מניו-זילנד, שבתנאים של עיסקות ארו-
כות-טווח עשויה להיות זולה יותר מאשר התוצרת
המקומית. אני מניח שברוב הענפים נעמוד בתחרות,
אם - והדבר כמובן תיאורטי - נאפשר יבוא של
תוצרת חקלאית. אבל כשיבוצא עוסקים אנו, נצטרך
למצות את הטמון באותם ענפים שיש לנו בהם יתרון
יחסי ברור. ראשון מבין אלה היה, הינו, וכנראה יהיה
במשך זמן לא קצר בעתיד, ענף ההדרים.

נזכיר לעצמנו שבשנה החולפת הסתכם יצוא תו-
צרת חקלאית טרייה ב-157.4 מיליון דולר, מזה 75%
הדרים. יצוא תוצרת חקלאית מעובדת - 58.5 מיליון
דולר, מזה 77% מוצרי הדרים. ענף זה תרם בשנה החו-
לפת קרוב לרבע מסך כל ערך התפוקה החקלאית במדינה,
בצרכו 30.6% ממי ההשקיה שלנו, 24% מכוח העבודה,
ו-10% מאדמותינו המעובדות. ענף בעל ערך מוסף
גבוה ביותר, ענף שישראל נמצאת בו במקום השני בין
הארצות המייצאות הדרים מאגן הים התיכון, אחרי ספרד
המייצאות כ-40% מן התפוקה, ישראל - 21%, לפני
מרוקו המייצאת 17% ואיטליה - 6%; ויש לנו עמדה
דומיננטית - כ-80% - ביצוא האשכוליות.

ענף ההדרים ידע עליות וירידות, תקופות משבר
ושנים טובות. הענף נמצא כיום על פרשת דרכים, כאשר
הצללים הבאים מעיבים על עתידו:

(1) תחרות גוברת וקשיים צפויים בשוקי אירופה,
בעיקר נוכח התרחבות המסגרת של השוק האירופי המ-
שוות וכללי היבוא הנחוגים בו;

(2) רווחיות נמוכה, הנגרמת בין השאר על-ידי
פוריות נמוכה בעקבות ליקויים בעיבוד הפרדסים ונטיעת

מתעלם מקיומה — המגמה להעלות את רמותו של הפרדס וניצול אופטימלי של יתרונותיו.

גברתי היושבת-ראש. תהליך צימצום מספר החקלאים — בוודאי משקלם היחסי — יימשך. לא מעט תורמים לכך משרד החקלאות ופונים אחרים הממשיכים לייעל את הענף, ובוודאי שנכבד חלקם של חקלאיני חקלאים בעלי רמה מקצועית גבוהה, המשמשים כדוגמה לחקלאים בארצות רבות בעולם. לא תיעצר גם המגמה של גיוון הבסיס הכלכלי של תושבי הכפר בישראל. התעשייה, אם זו של ייצור כלים או תעשיית הארוחה, מהווה כבר בהרבה משקים קיבוציים את עיקר בסיס הכלכלי. חקלאים רבים במושבות, פחות במושבים, נוטלים חלקים למקורות פרנסה אחרים בנוסף על משקם. אין לשלול מגמה זאת. היא רק מדגישה את יתרונם של המשק הקואופרטיבי הגדול והפירמה על פני המשק המשפחתי במושב או במושבה הקטנה. יש לעודד את החוליה החלשה במערכת החקלאות שלנו, את המשק המשפחתי. למטרה זו אציע:

(1) מסחר חפשי בגורמי ייצור, מתן אפשרות להעברת זכויות על מיכסות מים וקרקע. הדבר ימנע ביוזבו מצד אחד ויאפשר את ניצולם האופטימלי, כמובן בכפיפות לכללי ההיצע והביקוש, של כשרם וכשרונם של החקלאים להסתגל לנתונים חדשים ומתחדשים. אולי היום זה נשמע קצת אפיקורסי, אך מדוע בעצם לא ננסה זאת?

(2) השוואת תנאי החכירה של אדמות הלאום לכל החקלאים ובאותם התנאים בלא הבדל. אם המדינה רוצה לעזור לסקטור זה או זה, מתוך שיקולים לאומיים, תעשה זאת בדרכים אחרות, והן קיימות, אבל לא על-ידי יצירת שני סוגים של חקלאים חוכרי קרקע.

(3) עידוד הקואופרציה בסקטור המשפחתי, וב"עיקר בתחום האשראי.

(4) ביטול אי-שוויון בהיטלי ארנונות ואגרות על ידי רשויות מוניציפליות ומועצות אזוריות, המוטלים לצרכים שונים. אמנם הוועדות החקלאיות עשויות לעזור כאן, אך יש לחבוע שההכרעה הסופית תהיה גם בהשתתפות של החקלאות, ולא רק על-ידי שר הפנים, שזווית הראייה שלו שונה.

חברי הבית. כדאי שנשים לב לעובדה המעניינת שכל זמן שעוסקים אנו בענפי החקלאות, וחורף ההערת שהושמע, גדולה ההערכה למשרד החקלאות ולהישגיו האוטנטיים בתחום זה. אך ברגע שהמשרד גולש לעיסוקים שאינם חקלאיים מובהקים, יורדת ההערכה וגוברת הביקורת. לא אחזור היום לפרשת "ורד" והפסדיה בהיקף בלתי-נודע, ואף לא אפרט את מהדלי מנהל מקרקעי ישראל, הן בקווי המדיניות שלו והן בפרטי הביצוע. אסתפק כאן ועכשיו רק בהכללה ובמשאלה שטוב יעשה המשרד אם יגיע בנושאים אלה לאותם הישגים שהשיג בשדה החקלאות גופה.

ומשפט אחרון לאחרונה חביבה, הלא היא שמורת הטבע. גם עליה ממונה שר החקלאות. קובע הדין וחשבון: "מחוסר תקציב לא התאפשרה תוספת כלשהי של מיתקנים ושירותים מתאימים". ועוד: "פיתוח השמורות והקפא השנה כמעט לחלוטין מחוסר אמצעים". והמדובר כאן בפרוטות, על רקע תקציב המיליארדים של המדינה.

איני מוכן לקבל את המצב, שהכל מודים בערכם

פרדסים באדמות ובאזורים בלתי-מתאימים. האם זוכר משהו מחברי הכנסת את אזהרותיהם של פרדסנים ותיקים בהקשר זה? כיום זוהי קביעה של ועדת ברום, מנכ"ל משרד החקלאות;

(3) מחסור במים בפרדסים, בעיקר באזורים מים-חדים ובאדמות מסוימות;

(4) ירידת היבול מתחת לקו האדום של 3 טונות לדונם תפוזים ו-3.5 טונות אשכוליות, ושל הזדקנות הפרדס, היווצרות קרחות בעטיים של מחלות ומוזיקים, הטריסטזה וקצב שינוע איטי מדי;

(5) הסכומים המוקדשים על-ידי המשרד למחקר בעיות ההדרים עדיין קטנים מדי. תקציב מכון המטעים של המשרד — כ-2.5 מיליון לירות; מזה רק כחמישית לנושא ההדרים. וזה בולט על רקע משקל הענף כפי שהדגמתי, זה עתה, בנתונים מספריים.

(6) מדיניות האוצר בנושאי קיזוז בין-ענפי וקיזוז בין-שנתי לצרכי חישוב מס הכנסה.

חברי הכנסת ואדוני שר החקלאות. במשך שנים סיבסדה הפרדסנות את אוצר המדינה על-ידי מערכת שעררים להחלפת מטבע חוץ בלתי-מציאותית. הייתי אומר שהפרדסן שילם מעין מס יוצא. יש האומרים אותו בסכום מצטבר של כ-160 מיליון לירות עד 1968. מאז נשתנו הדברים ונשתנה המצב. הגיעה העת להחזיר את המס, להחזירו בצורה מבוקרת ומתוכננת. עד כה רימו פרדסנים רבים את פרדסם על חשבון עתידו-עתידם. תופעה זו חייבת להיפסק.

מציע אני:

(א) יואץ ויועמק תהליך הידושם ושינועם של הפרדסים המזוקנים. אלה גטועים בדרך כלל באדמות המתאימות ביותר, כששרשותם מקורות מים פרטיים. מעריך אני את ההסדר שהושג לאחרונה בנושא השינוע עם משרד החקלאות ושלטונות מס ההכנסה. אך איני בטוח אם התמיכה המשמעת ממנו מספיקה לצרכים האקטואליים, בעיקר נוכח המחירים המאמירים. (ב) יוגמש תהליך הקצאת מיכסות המים, תוך העדפת הפרדסים הקוטפים ל"חדיר" — קטיף מוקדם. יש לתת לפרדסים הקוטפים ל"חדיר", שיש לו שוק טוב באירופה, עוד כ-100 מיליון קוב מים לשנה לצורך ההשקיה הנוספת, שהיא עדיין לא בעונה הנוערת של צריכת המים.

(ג) ילחץ משרד החקלאות על רעהו האוצר, שיראפשר מנגנון של קיזוז בין-שנתי בענף לצרכי תשלום מס הכנסה. דרך אגב, דבר זה מקובל לגבי החקלאות בארצות לא מעטות בעולם המפותח. שר החקלאות עמד כאן לפני שנה ודיבר אתנו בטון מינורי; היום הטון הוא מינורי. ענפי החקלאות תלויים בכל כך הרבה גורמים של הטבע ושל בני-אדם, וטבעי הוא שיש עליות וירידות. לכן מן הדין שתקופת ההתחשבות לצרכי מס הכנסה לא תהיה שנה אחת כיחידה, אלא מספר שנים, נאמר שלוש.

(ד) תמומש המלצת ועדת-ברום הנוגעת לקביעת מחירי פרי החדר לתעשייה כחומר גלם לאותה תעשייה.

(ה) יופשטו תהליכי האשראי לפרדסנים הבודדים.

(ו) יוגדלו הסכומים המוקדשים למחקר בעיות הענף. ראוי הוותיק בענפי החקלאות להדגשת המגמה המסתמנת בשנים האחרונות — ואני מחייבה ואיני

בחקלאות לעומת הרווחיות של המפרנס בסקטורים האחרים, גדל מ-69 למאה בתשל"ל ל-95 למאה בתשל"א. גידול זה אינו גידול פרמנטטי. זהו גידול הנובע מתנאים מיוחדים של שנה מיוחדת, המושפעת בעיקר מן הגידול במחירי ההדרים שחל מסיבות שאינן תלויות בנו, ומעליית התפוקה בחיטה, שהיתה בגבולות של 50%, ושוב אינה מושפעת על-ידינו אלא מונעת על-ידי כוח עליון, שלא בכל השנים הוא משפיע עליו דוב טובה, ורוב גשמים, כפי שעשה זאת בשנה שעברה.

היצוא החקלאי של התוצרת הטרייה אשתקד הגיע ל-157 מיליון דולר, גידול של 25% לעומת השנה שקדמה. תרם לכך בעיקר, כפי שאמרתי, ענף ההדרים שחל בו גידול של 31% באותה תקופה. יצוא התוצרת החקלאית המעובדת הגיע ל-52 מיליון דולר; ובסך-הכל הגיע היצוא החקלאי של תוצרת טרייה ומעובדת ל-210 מיליון דולר. יש לראות בכך הישג ניכר. אולי יש להצטרף על העלייה שהיתה בסוגי התוצרת האחרים, פרט להדרים, שם לא היתה מסיפקה. ואת זאת צריך להביא בחשבון לקראת עונת היצוא הנוכחית או הבאה, ולתת עידוד יתר לתוצרת חקלאית שאיננה הדרים, שבה היתה עלייה מתונה יותר מן התחזיות ובוודאי מתונה יותר מן העלייה בהדרים.

בתחום המים נעשו השנה פעולות רבות לייעול ההשקיה. סכום ההשקעות שאושר השנה למטרה זו מגיע ל-50 מיליון לירות. לפי דעתי זהו אחד מסעיפי ההוצאה הכדאיים ביותר למדינה הן לגבי עלות קוב המים לשימוש חקלאי שאנו משיגים על-ידי חסכון במים והן מבחינת האפשרות לתת תשובה לבעיות היי-צור למשקום מעוטי מיכסות, בעיקר בתחום המים, שאין לנו עד עכשיו שום תשובה בשבילם. אבל נזכר צרכי החקלאות במים בשנים הקרובות, ובייחוד באותה התיישבות שמקבלת עד היום הקצבת מים בגבולות של 50-70 אחוז מן המיכסה שתוכננה להם על-ידי המוסד לתיכנון של משרד החקלאות, נדמה לי שהבעיה איננה רק בעיה חקלאית; היא גם בעיה חברתית-סוציאלית ראשונה במעלה. בפורטוגאל המים הקיים ובחסכון המים המושג על-ידי הפעלת שימוש יעיל במים - שאנב הוא מושג פחות באותם משקים שאני מדבר עליהם, משום ששם הידע המקצועי ליישום השיטות של ייעול ההשקעה והמסגרת האירגונית ההכרחית לשם קבלת הלוואות למטרה זו עדיין מפרגים - התוצאה היא שדווקא באותם משקים, הווקים ביותר למים ובידיהם מצויות מיכסות מים קטנות יותר, אין אפשרות לקבל תוספת מים לא בצורה ישירה ולא על-ידי יישום הנסיון שנרכש בשטח הייעול.

המסקנה שלי היא, שאם אנו רוצים לפתור את הבעיה, שהיא בעיה משולבת - גם בעיה חקלאית וגם בעיה חברתית - יש להחיש את הטיפול בהתפלת מים. נעשו כמה נסיונות בנושא זה שיש להתפאר בהם, הן בתחום התפלת מים מלוחים הנמצאים בקרקע והן בתחום המחקרים של התפלת מי ים, נסיונות הנמצאים בשלב מתקדם והביאו לכך שמחיר המים המותפלים יהיה נמוך מזה שסברנו לפני שנה-שנתיים. הואיל וברור היום שבעיית המים תבוא על פתרונה רק על-ידי התפלה, יש הכרח להחיש את ההכנות להקמת תחנות להתפלת מים. התשתיות קיימות. צריך להביא לכך שיוקצבו הסכומים המתאימים ויוחש קצב הטיפול בנושא; אם אנו רוצים להביא לכך שאותם ישובים הווקים למים אלה אמנם יקבלו אותם, ושפורטוגאל המים

החינוכי, הבריאותי, האסתטי, האקולוגי של השמורות לכל תושבי המדינה, עיווים ככפריים, ולא נמצאו האבות, לא במשרד החינוך ולא במשרד הבטחון, לא במשרד הפנים ולא במשרד הבריאות, ליתומה זו הנקראת שמורת הטבע.

החקלאות קשורה בכפר ובנופו הצלול והזך. כשם שעשינו, ובהצלחה, לפיתוחה של החקלאות, הבה נעשה כן לפיתוחה, שמירתן וטיפוחן של פינות התמד הללו, המעניקות לנו אוויר טהור, רגיעה ושלווה, נכסים כה יקרים וכה נדרשים במקומותינו ובימינו.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לחבר הכנסת פיינרמן, ואחריו לחבר הכנסת פרידמן.

עוזי פיינרמן (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. דומני ששנת תשל"א אינה זקוקה להסבר למה היא היתה שנה טובה בחקלאות. דיבר על זה באריכות השר בסקירתו. גם אני אביא כמה מספרים כדי לסבר את האוזן עד כמה היא היתה טובה יותר מהשנה שקדמה לה. אבל אנסה גם בסוף דברי לומר למה אין להקיש מן השיפור הזה שהיה בתשל"א דווקא על עתידה של החקלאות בשנה השוטפת או בשנים הבאות, או לראות במדדים של תשל"א מדדים מקובלים ומתמידים שבכוחם יש להראות כאילו חל אמנם שיפור יסודי במצבה של החקלאות לטווח ארוך ולא לשנה זו בלבד.

ערך הייצור החקלאי בשנת תשל"א עלה מ-1,985 מיליון לירות בתשל"ל ל-2,198 מיליון לירות במחירי תשל"א, וזוהי עלייה של 10.7%. אבל במחירים שוטפים עלה ערך הייצור ל-2.5 מיליארד בערך, דהיינו תוספת של כ-530 מיליון לירות. ועליית מחירי התוצרת החקלאית הגיעה ל-14%, לערך. בסך-הכל עלה ערך הייצור החקלאי ביותר מ-26%.

אבל אם נבוא לפרק את המספרים האלה ולהסיק מהם מסקנות נראה, שעליית המחירים של התוצרת החקלאית המשוקת בארץ היתה בגבולות של 10%-11% בלבד, ונבלעה בעיקרה על-ידי התייקרות המספוא המיובא, בעקבות ההיטל של 20% שהוטל בסוף תשל"ל. ובסך-הכל היתה עלייה זו זהה עם עליית המחירים הכללית במשק, שהיתה בשנה זו 11%-12%, ואולי אפילו נמוכה קצת ממנה.

לעומת זאת קיבלו ההדרים השנה בחוץ-לארץ מחירים שעלו ב-30% על אלה של תשל"ל מסיבות שונות, שבגלל קוצר הזמן לא אבוא לפרט אותן כאן, והיוו כשליש מכל תוספת ערך הייצור החקלאי. זו היתה התמונה בתשל"א.

השנה, לפי מה שמסתמן בשבועות האחרונים, תהיה התמונה בענף ההדרים שונה, והרבה פחות ורודה; טובה קצת יותר באשכוליות מבחינת המחירים, אך גרועה הרבה יותר בסוגי התפוחים למיניהם. הלוואי ואתבדה, אבל נדמה לי שתרומתם של ההדרים למאזן התשלומים של החקלאות השנה תהיה שונה מן שהיתה אשתקד, שנה שהיתה מיוחדת בגלל תנאי הגידול בארצות-המתחרות. ואין להקיש ממנה ומן השיפור שהיא גרמה במאזן התשלומים בחקלאות, כאילו אנו נמצאים בקו של שינוי דרסטי של הרווחיות בחקלאות, וכאילו אנו צריכים לטפח פוח עצמנו על השכם ולומר: הכל אתי שפיר כתוצאה מכך שהמדד החקלאי, כלומר הרווחיות של המפרנס

נאמנים לצורך זה, אם אמנם ייעשה התחשיב לפי הוצאות הייצור. אבל אם סבורים שיש להויל את אמצעי המזון היסודיים לאוכלוסיה, אין לחלות את העניין בחקלאות ואין לראות בחקלאים דורשי סובסידיות ואין לראות בהם את הגורמים לכך שהסובסידיות עולות משנה לשנה, וחשוב לדעת שהחקלאים אינם מעוניינים בעליית הסובסידיות האלה.

אברהם כץ (גח"ל):

המציאות היא שהחקלאות היא הענף המסובסד פחות מכל ענפי המשק.

עוזי פיינרמן (המערך, עבודה-מפ"ם):

זאת הוכחה נוספת עד כמה גדול העוול ביצירת תדמית של מבקשי סובסידיות לחקלאים ועד כמה אין זה מבוסס ומדויק.

עם זה אני קובע פה שיש הכרח ויש טעם, ביחוד לנוכח השינויים המרחיקים לכת שחלו במחירי תוצרת חקלאית בארצות העולם המייצרות תוצרת כזאת ליצוא, להביא לשינוי במערכת המחירים שיתאים את מחירי התוצרת החקלאית בארץ למחירי התוצרת בשוק הבין-לאומי ויוריד את חלקן של הסובסידיות במחיר אשר בסופו של דבר, יחד עם הסובסידיות, אינו מגיע לכיסו ההוצאות הראליות ולשיעור ההון שיש לשלם בעקבו-תיהן לחקלאי.

מלים מספר לעניין יבוא משלים בחקלאות. הוב"הר לנו שמחירי התוצרת החקלאית בעולם נמצאים בע"ליה מתמדת. לדוגמה: בענף החלב היתה מדיניות הממ"שלה מניעת ייצור עצמי לצריכה מלאה, ביחוד של גבינות קשות ותמאה, בנימוק שמוצרי חלב מסויימים יש לייבא מחוץ-לארץ. והנה השנה התברר שהממשלה ייבאה אבקת חלב במחיר אקוויולנטי ל-65 אגורות, לערך, לליטר חלב, בעוד שההוצאה הייצור בארץ המבו"קשורה כיום על-ידינו הן כ-52 אגורות.

גם מחיר הבשר עלה בחוץ-לארץ ל-900 דולר, לערך, הטונה, וזאת בשעה שאנחנו מייצרים את בשר העוף, בשר ההודים וגם בשר בקר בסכומים שבין 450 ל-550 דולר הטונה במחירי מטבע חוץ.

אפילו הסוכר - וכולכם זוכרים ודאי את המאבקים שהתנהלו לקיומם של שני בתי-החרושת לסוכר לפני שנה כשנפלה החלטה לסגור את מהם - נקנה לאחרונה במכרזים של מדינת ישראל בכמויות גדולות, אם איני טועה יותר מ-10,000 טונות במחיר של כ-200 דולר הטונה, וזאת אינה מגמה חולפת כפי הנראה, כי יש בשנה האחרונה עלייה ניכרת במחיר המצרך הזה.

דומני שכל הדוגמאות המובאות כאן מחייבות אותנו לבדוק מחדש את היקף הייצור בענפים השונים ולמנוע תכנונים לפי קווינוקטורות חולפות, הגורמים נזק הן לחקלאים כיצרינים והן למשק המדינה.

אני רוצה לקרוא כאן לפניכם קטע קטן שהוצאתי מחוך אחד העלונים של תנועות ההתיישבות, במקרה זה של תנועת המושבים, והוא מלמד על המטרות שפ"טה בין החקלאים בעקבות הטלטלה הזאת או הנדנדה הזאת בתיכנון מיכסות הייצור ובנושא מחירים, ואני מצטט:

"בתקופה האחרונה אנו עדים להידרדרות בגישה ובהתייחסות של הציבור בארץ בגופים הכלכליים כלפי כל ההתיישבות והחקלאים. הסגנון של 'הרווחתם מספיק

התת-קרקעי, שיש בו כל הזמן שאיבת-יתר, לא ידול-דל ונוכל להרחיב את הייצור החקלאי לשם יצוא. מחיר המים בייצור לשם יצוא צריך להישקל אחרת.

ועתה רצוני לגעת בבעיית המשברים באספקת בשר, ובייחוד בשר עוף, פטימים והודים. המשברים היו כפולים: משברי כמויות, וכתוצאה מכך - משברי מחירים. המשברים נגרמו בעיקר כתוצאה מהעדר מלאי בשעת מחסור ומחסור אפשרויות לשחוט כמויות גדו"לות בשעת שפע, לאסמן ולהוציאן לשוק לצורך ויסות ההיצע במשך השנה כולה. הפתרון חייב להיות בהעברת רוב העופות דרך המשחטות. צריך להבטיח כושר קליטה של המשחטות כדי להביא לכך שבמקום 25-30 אחוז מן העופות העוברים עכשיו את המשחטות יעברו את המשחטות מירב כמויות העופות עד 70-80 אחוז. על-ידי כך ממילא נשנה את הרגלי הצריכה שמקנים יתרון לעוף החם, ונאפשר איסום עופות ויצירת מלאי שיאזן את האספקה לאורך כל ימות השנה. דבר זה יאפשר לשמור גם על בטחון בייצור בצד היצרנים וגם על רמת מחירים מבוקרת לצרכנים. רמת המחירים המבוקרת תוכל להיות רק אם מירב העופות יישחטו במשחטות ואם יהיה איסום של כמות מספיקה שתבטיח את האפשרות לווסת את האספקה.

אולם בעיקר יש להבטיח מחיר מינימום שיהיה שווה להוצאות הייצור. וזאת על-מנת להניע את היצרנים לייצור שוטף, בלא פחד מפני הצורך להסתפק במחיר מינימום שהוא נמוך בהרבה מהוצאות הייצור. אם ייקבע מחיר מינימום שווה להוצאות הייצור, ואם ייעשו הצעדים שמניתי קודם לכן, לא יהיו מצבים שבהם החקלאים יוכלו ליהנות, כביכול, ממחירים קווינוקטוריים של השוק ברגע שהשוק יהיה לשוק רווי ומבוקר, שמזרמים אליו עופות מאוסמים בשעת מחסור.

באשר למחירים וסובסידיות - ברוב המוצרים החקלאיים לא הדבריה המחירים והסובסידיות המשלמות אותם את ההתייקרויות הגובעות מהיטל הבטחון של אוגוסט 1970 ומן הפיחות של 1971, וכרוב המוצרים מגיע מדד תנאי הסחר בשנה הנוכחית, בתשל"א, אם ניקח את תשל"כ כמדד של 100 - לכ"ט 94 בלבד. המצב החמיר עוד יותר בתחילת שנת תשל"ב, כשהתחילה השפעת הפיחות להיות מורגשת, והדברים אומרים דרשני ומחייבים לבדוק מחדש את מערכת המחירים המובט"חים ומערכת מחירי המינימום, בהתחשב בשינויים שחלו עד כה ובהתחשב בכך שהסכמי המחירים של תשל"ל, למרות היותה שנה קווינוקטורלית במחירים בבשר עוף, הביאו לכך שתנאי הסחר הורעו מ-100 ל-94, כפי שאמרת קודם לכן.

אני רוצה לגעת, בכמה מלים, בעניין הסובסידיות. יש פה שתי אמיתות, וחשוב שחברי הבית יידעו אותן: הראשונה שבהן היא שהסובסידיות בחלקן ניתנות אמנם גם ליצרן החקלאי, כלומר, יש מספר קטן של מוצרים שבהם סובסידיות בסכום נמוך יחסית דרושות כדי להשלים את התשלום שיכסה את הוצאות הייצור ליצרן החקלאי, אבל רובן של הסובסידיות הן סובסידיות לצרכנים, והאמת היא שאנחנו, החקלאים, איננו מעוניינים בסובסידיות אלה. אנחנו מעוניינים במחירים ריאליים לתוצרת החקלאית שלנו, וכשאני אומר "מחירים ריאליים" כוונתי למחירים שביטחון את כיסוי הוצאות הייצור בחקלאות, כפי שתוסכמנה בין החקלאים לבין משרדי הממשלה, ואני מסוגל לראות במשרדי הממשלה

מן השוק מחירים גבוהים יותר ממחיר המינימום נעשה קטן יותר בגלל שפע התוצרת.

הדבר הרביעי: יש לרוץ את קצב ההתיישבות בשטחים, קצב שבשנה האחרונה היה מזוין יותר מאשר בשנים שקדמו, ובעיקר לחוק ולכסס את הישגים וההתאזויות הקיימים. בקשר לחדשות שמענו באחד רונה על הציד שאליו יצאו "הפנתרים" ב"גונגל" של רחביה באיסוף החלב הייתי מציע להם מעל במה זו להצטרף לישבים החדשים שקמו ויקומו, לייצר שם חלב ולחלק אותו לנוקקים, ולא לקחת אותו ברחביה.

הדבר החמישי: יישום מסקנות ועדת המנכ"לים בעניין ביסוס ישובי ההר. יש לנו חלק אומלל בין ישובי בינו שהוקם מלכתחילה באזור שבו אפשרויות הקיום מחקלאות קטנות. בעקבות המלצות של ועדת הכלי כלה לפני שנים הקימה הממשלה ועדת מנכ"לים, שמ- תפקידה היה למצוא פתרון לבעיה. ועדה זו עשתה עבודה טובה והוציאה דו"ח חיובי, שיש בו כדי לקדם את מצבם של ישובי ההר. משרד החקלאות נענה לחלק מן ההמלצות והביא לקידום ענף הלול וגרם לשינוי התנאים באשראי למפעלים אווריים. אבל אני סבור שצריך להביא לידי כך - בעיקר שר החקלאות העושה בנושא זה צריך להיות לאותו סקטור לפה - שתבוצעה המס- קנות האחרות של ועדת המנכ"לים, שאינן קשורות דווקא במשרד החקלאות, אלא בביצוע של משרד הפ- ינים, משרד המסחר והתעשייה ואחרים.

דבר שישוי ואחרון: צריך לחסל את הנדנדה במחירי דם ובדווחיות. 69% בתשל"ו ו-95% בתשל"א מעידים על נדנדה. נדנדה זו מושפעת מחסדי הטבע אצלנו או מפעני הטבע בספרד. צריך להביא לידי כך שמידה זו לא תתנדנד בזוויות חזקות כל כך. הדבר ניתן להי- עשות רק על-ידי מדיניות של תכנון אספקה מלאה וקביעת מחירי מינימום סבירים.

הו"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת פרידמן, ואחריו לחבר- הכנסת גולן.

שמחה פרידמן (מפד"ל):

כבוד הישיב-ראש, חברי הכנסת, ואולי בסוגריים מותר לי להוסיף - חברי הכנסת החקלאיים שבמציאות והחקלאים שמתוך החדוות הנובעת מתפקידם. מטבע הדברים הוא, שכאשר מספר חברי כנסת מתכוונים לאו- תו נושא, יש מן הסתם חמיפות בין הדברים, וגודלו של המאחר מושפע תמיד ממה שקדמו, בלי ידיעתו, כבר אמר. על כן אשתדל, בדברים שיש בהם משום חפיפה, לקצר.

בסיום סקירתו אשתדל הביע שר החקלאות תק- ווה, ואני מצטט משפט אחד: "כי ההכנסה הנקייה של החקלאים תעלה השנה" - הכוונה לתשל"א - "על הכנסתם בשנה שעברה והפער הגדול שנוצר בין הכ- נסתם הממוצעת של העובדים בענפים כלכליים אחרים יצטמצם". הוסיף השר ואמר כי אם תובטח לחקלאים תמורה מתאימה בעד תוצרתם, שתאפשר רמת חיים שאינה נופלת מרמת החיים הממוצעת של ציבור העוב- דים בארץ, אפשר יהיה לנצל את פוטנציאל הייצור הגדול הנוסף שבחקלאות ואת אפשרויות הפיתוח הנר- חבות של היצוא החקלאי.

אכן תקוותו נתגשמה בעיקרה. חלקם של הדברים בשל חסדי שמים, וחלקם - בשל נותות הטבע ביחס

בשנה שעברה ואין בסיס לחרדה למצב הקיים במשק החקלאי... - סגנון זה נשמע חדשים לבקרים מפי ראשי האוצר, מזכיר ההסתדרות, ולאחרונה שותף לזאת גם שר החקלאות עצמו. לדעתנו גישה בלתי-מבוססת זו מהווה "אור ירוק" לכלכלנים למיניהם ולכותבי מאמ- רים בעתונות לחקוף את החקלאים ולהעמידם שוב באור של יצרנים בלתי-יעילים המתקיימים אך ורק הודות לקבלת סובסידיות ממשלם המסים...

מדיניות המשרדים הכלכליים - האוצר והחק- לאות - בתחומי המחירים והכמויות, הינה בעלת השפעה מכרעת למצב שנוצר בחקלאות הישראלית. היקף הייצור של מרבית המוצרים בענפי כבלי-היישום וקבעים על-פי החלטתם. במשך תקופה ארוכה טענו החקלאים שיש לעודד ייצור בשך נוסף במחירי מינימום שיכסו את הוצ- אות הייצור על-מנת לא להתבסס על יבוא בשך שמחירו ואיכותו עלולים להשתנות. לא קיבלו דעתנו והמשק נגרר לפני שנה למצב של מחסור, פאניקה ותביעה לייצר לאלתר 25% נוספים על הייצור הקיים. עם תום השנה, נתנה, מתברר שהחקלאים ייצרו כמות זו של בשך פטרי- מים כנדרש - ואף פחות מזאת! (כמובן, אם חשב מיהו שייצור פטימים עשוי להיות בהיקף מדויק מדי חודש - הופתע, אבל לאורך תקופה התמונה מצביעה על היענות מלאה לתביעת שר החקלאות). מול פעילות זו של החקלאים נתקלנו במדיניות לא עקבית של הממ- שלה שהמשיכה גם בתקופת העודפים לייבא בשך מחוץ- לארץ, פטור ממסים, כאשר כל המון המיובא לבעלי- חיים לשם ייצור הבשר נוספו 20% התייקרות ישירה שנבעה מהפיחות האחרון.

קטע זה שציטטתי מלמד על הלכי-הרוח הרווחים בין החקלאים - רווחים שלא כדין, כי ניתן להסדיר את הדברים אלה, כפי שאמרת, בדרך כזאת שגם הצרכן המדינה ייהנה, גם היצרן לא יחסר וגם המצוקה יקבל את מלוא צרכיו במחירים מווסתים לאורך השנה.

לסיים, בעיות מספר שלפי דעתי יש להקדיש להן את מאמצי משרד החקלאות והגופים האחרים המטפלים בחקלאות בשנה הקרובה. הבעיה הראשונה היא ירידת חלקו של המשק הקטן בייצור. האמת היא שהמשק הקטן הוא רוב מניין ובניין החקלאים בארץ - קרוב ל-70%. יש תופעה מדיאגה של ירידת חלקו בייצור, ביחוד באותם ענפים שהם עתירי הון ודורשים השקעה גדולה, וסדרי אשראי החקלאי מונעים הרחבת הייצור במשק הקטן, ובמיוחד במשק המושבי החלש. דוגמה בולטת לכך היא משק הרפת, שבהם חלה נסיגה גדולה בשנה האחרונה בייצור במשק הקטן, בגלל הקושי לה- ביא את הרפת, מחסור אשראי, לאותו סדר-גודל ולאותה רמת מיכון המאפשרים להחזיק רפת ברנטביליות שתצ- דק את החזקתה. השקעות התשתית התקציביות שהיו זולות ונצלו עד תום, והן הביאו את המתיישב לשתיים- שלוש פרות. כדי להחזיק היום רפת יעילה דרושות חמש- עשרה או עשרים פרות, וזה דורש השקעת הון עצומה. אין לזה אשראי במידה מספקת וצריך למצוא את הדרך להבטיח את אפשרות ההגדלה ואת הקפיצה הזאת על שתי מדרגות שיש לעשותה כדי למנוע את התדרדרות הייצור במשק הזה.

הדבר השלישי שיש לעשות: הסכמי המחירים חיי- בים השנה להיות מבוססים על מחירי מינימום שיכסו את כל הוצאות הייצור, גם משום שהסיכוי לקבל השנה

רים והעובדים במחקר ובין התקציב המיועד לפעולות מחקר, ולניצול מלא יותר של כוחות המחקר העומדים לרשות החקלאות.

הצעת התקציב השנה מצביעה על גידול מספר העובדים במאה ועל עלייה בסכום המיועד למחקר — כ-6.4 מיליון לירות — דבר המבטא את הקדמות איר-גונית למען הכוונת המחקר החקלאי ליעדי משרד החקלאות תוך כדי פיתוח והכשרת המערכת לענות על צרכי העתיד בחקלאות. ראה עמוד 88 בחוברת.

יורשה לי בהקשר זה לבקש הסבר על שני פריטים, שיש בהם חריגה מכל השאר. בכלם עלו התקציבים לעומת שנת 1971, אבל במחקרים הנוגעים לקיום מצויות התלויות בארץ, ראה עמוד 93, ובחקר ההר, עמוד 97, הוקטנו ההקצבות. האם פירוש הדבר שבשני תחומים אלה נפתרו כל הבעיות? או שמא לא נמצאו כוחות המחקר המתאימים?

הייתי רוצה להעיר בפרשת "אגרקסקו": נושא שהיה, כפי ששמעתי, דיון בוועדת הכספים עליו ועל הליקויים שצוינו בדו"ח המבקר, והם: חוסר פיקוח על שמירה על התקציבים במידה הנוצח, ובמיוחד בהוצאות בחוץ-לארץ; חוסר פיקוח על המחירים ועל הכמויות המשווקות; וחוסר דיווח שוטף על חובות המגיעים ל"אגרקסקו" מלקוחותיה שבחוץ-לארץ. הכל, כמובן, בקנה-מידה שאינו מספק את המבקר. אני מקווה ששר החקלאות ישים לבו לכך, שכל שאפשר, ובמהרה, יסור אותם ליקויים שצוינו על-ימנת שהחברה הזאת תוכל למלא את תפקידיה כראוי.

יורשה לי להזכיר דבר שנוגע לפרשת הסוכר, וזהו הנושא האחרון שרוצה אני להתייחס אליו עכשיו. לפני שנה, לאחר יבושה, השתכנע השר שלא הגיעה השעה לסגירת בתי-החרושת לסוכר בעפולה ולהקטנת שטחי הגידול. אעמוד רק על אחד האספקטים אשר סביבם התנהל אז הוויכוח, וזאת כדי להראות עד כמה קשה, תוך ניתוח מצב ברגע מסוים, לתת תשובות אשר תקפן יפה לאורך זמן. בתמצית הוצגה השאלה כך: כושר תפוקתם של שני בתי-החרושת נוצל רק ב-60% מכל-שנה; ואילו מחירי הסוכר בשוק העולמי עמדו אז על סף 100 דולר לטונה; ובשני התנאים העיקריים הללו היה נראה שייצור הסוכר איננו כדאי. והנה, קרו במשך שנה תשל"א שני דברים: שטחי הסלק גדלו מסך-הכל 45,000 דונם בקירוב לסך-הכל 51,000 דונם. מובן שב-התאם לכך בעליה גם היבול, ובהתאם לכך עלתה גם מידת הניצול של כושר התפוקה והגיעה ל-84% לעומת 60%; ואילו המחיר בשוק העולמי בחודש דצמבר נע בגבולות שבין 180 ל-190 דולר לטונה.

איש איננו מבטיח לנו, כמובן, שזה יהיה השיא הסופי; ואיש איננו יכול לומר בוודאות, שאמנם לא תהיה ירידה ממחיר זה. אבל ראו כמה נשתנו הנתונים אשר לפיהם רצינו לדון לפני שנה בדבר הפתרון של בתי-החרושת לסוכר, ועד כמה צריך להיזהר מפני מס-קנות על יסוד ניתוח רגעי בלבד.

נראה לי שיש טעם בהרחבה נוספת של שטחי סלק הסוכר להיקף של כ-60,000 דונם, אשר מבטיח, אם גם יועלו היבולים — ויש סיכויים לכך — ואם גם ישופר אחוז הסוכר, ניצול מלאו יכולת התפוקה של שני בתי-החרושת, וייצור סוכר במחיר סביר, בהשוואה לרמת המחירים בשוק העולמי.

לסיים מביע אני תקווה ומאחל לשר שהוא יוכל

לענף החקלאות. כפי שמלמדת אותנו טבלת ההשוואה, באשר להכנסות החקלאים, הרי היתה כאן תנועת מס-טלטת חזקה מאוד: בתשכ"ז — 83 לעומת 100; בתשכ"ח — 79; בתשכ"ט — 78; בתשל" — 69. היום מבשר לנו השר, על-פי המספרים, שהמדד הוא 95. ואני מוסיף, כחקלאי אינטרסנט: הלוואי ויגדל יותר.

בתשל"א אנו, איפוא, עדים לעלייה מרשימה לכ-אורה, אולם לדעתי זוהי עלייה יותר גדולה למראית עין ופחות גדולה למעשה, כאשר מנתחים את הדברים ביתר דיוק. הרי כל ממוצע סטטיסטי טעון בדיקה אני-ליטית, אם רוצים לעמוד על משמעותו הריאלית. מחו-ברת ינואר 1972 של המרכז לתיכנון אני למד, כי במ-חירי תשל"א היתה התמורה ליצרנים גדולה ב-15%. אם נוריד את ההדרים, מגיעה העלייה בקירוב ל-10%. אם נמקד את הדיון רק בעופות, ביצים, קרפיונים וחלב, הרי בענפים אלה חלה הרעה קלה ברווחיותם בגלל עליית מחיר המספוא ביותר מ-40%, בשל שתי ההתייקרויות שחלו אשתקד.

ניתוח כזה צריך ללמד אותנו, שגישת הממוצע הסטטיסטי אינה מספקת כדי לעמוד על מצבו של החקלאי באשר לענפים המפרנסים אותו. נראה לי שעל משרד החקלאות לחפש דרכים לשיפור מצבם של אותם ענפים שלא זכו לשיפורים כדרך שזכו בהם ענפים אחר-ים.

אעיר בקשר לכך על שני נושאים: דבר ראשון — שמעתי על כוונה להעלות את הריבית על כספים הני-תנים לחקלאות להרחבת הייצור והיצוא. כאשר החליטה הכנסת על הגדלת שיעורי הריבית מעל ל-11% היתה מקובלת ההנחה, שצרכי הפיתוח החקלאי מצדיקים שיעורי ריבית נמוכים. אם יועלו כעת, איני רואה מה ימריץ את החקלאים לפתח ענפים לקראת הגדלת הי-צוא. אולם, אם יענונו בשל שימוש לרעה במילות נוחים נגרמו עיוותים שיש למנוע, הייתי מעדיף העמקת הביקורת והפיקוח לצורך זה על פני מעין-ענישה קולק-טיבית. כל אמצעי אשר ידרבן את החקלאים ליתר שיתוף פעולה עם מגמות משרד החקלאות, שכרו בצדו. ואילו החמרת התנאים וייקור ההלוואות יגרמו למועקה כבדה לציבור החקלאים ואולי יזרזו את הבריחה מן החקלאות לענפי משק אחרים.

דבר שני — מטעמים דומים הייתי מציע שהממ-של תשנה את שיטת טיפולה בתביעות החקלאות לתו-ספת תמורה בעקבות התייקרויות. ואכן רק דוגמה אחת: ישבו כלכלנים והסכימו על תחשיב שהוצאות הייצור לקילוגרם בשר עוף יעלו לאחר התייקרות התשומות בשנת 1971 ל-2.93 לירות. אולם בפועל נקבע, שמחיר המינימום המובטח יהיה רק 2.80 לירות לקילוגרם, ואף זאת רק החל מאפריל 1972. ואני שואל: האם שקלו אלה, שקבעו פחות מדי ומאוחר מדי, שכך כנגד הפסד? ודי לחכימא, שדברים אלה כוחם יפה אף בוויכוח על מחירי החיטה, החלב והכותנה.

שמחתי לקרוא בחוברת התקציב, בעמוד 105, שמשרד החקלאות מתכוון לזרז את אספקת המים בד-רום בקעת בית-שאן, ואני מקווה שיעשה כל האפשר למען ניצול קרוב של קידוח מחולה לטובת האזור, כפי שמוזכר שם בעמוד 107.

בדיון על משרד החקלאות אשתקד העליתי שאלה בדבר המחקר החקלאי, וכבוד השר הרגיעני, שהקמת מינהל המחקר תביא לאיזון טוב יותר בין שכר החק-

של אלה קשה ביותר. הקשיים המיוחדים הללו מחייבים מחשבה מיוחדת וגם פתרונות מיוחדים.

רצוני להעיר כמה הערות קצרות בעניין ההתפתחות בענף הלול. אדוני השר, זו לא הפעם הראשונה שנושא זה מועלה על במה זו וגם מעל במות אחרות. רצוני לומר כי התנועות האלה, שתוארו ביתר פירוט על-ידי השר עצמו, מערערות את האמון בתיכנון וביעור לוחו, אם כי המשרד הוכיח תושיה רבה בתיכנון הענפים האחרים. נכון שבחקלאות קל יותר לדבר וקשה יותר לבצע, באשר המשמעת של היצרנים בענף זה היא לקויה במקצת, דבר המקשה מאוד על ביצוע התיכנון. אבל הפעם לא רק הפרות משמעת הן אשר גרמו לחנויות, אלא גם גורמים אחרים. מן הדיון שיימצא פעם פתרון לבעיה, כדי למנוע הישנות תופעות אלה. אנו קוראים אמנם בעתונות הצעות שונות של עובדי משרד החקלאות, של סגן המנהל הכללי ושל יושבי-ראש מועצת הלול. השאלה היא אם אלה מבטאות את מדיניות המשרד. על כל פנים, מה שאירע השנה היה מצער מאוד.

רצוני עתה להעיר מספר הערות בעניין היצוא. בתחום זה פתח משרד החקלאות פעולה דינמית ביו-תר. הוא גילה יומה ברוכה מאוד והוכיח גם תושיה רבה.

כידוע, טמונות ביצוא אפשרויות להמשך גידולה של החקלאות. על-ידי הרחבת ענפי היצוא משתלבת החקלאות במדיניות הכלכלית הכללית ותורמת את תרומתה החשובה לצימצום הגרעון במאזן התשלומים, שהוא כידוע היעד המרכזי של המדיניות הכלכלית.

היצוא של תוצרת טרייה ומעובדת גם יחד עלה לפי הדיון-וחשבון מ-170 מיליון דולר בתשל"ל ל-210 מיליון דולר בתשל"א. כלומר, התמורה בעד היצוא החקלאי הטרי והמעובד כיסתה למעשה את הוצאות היבוא של מוצרי מזון שאינם מוצרים בלעדית בארץ, כמו חטיה, סוכר וכדומה. אבל אנו צריכים לדעת, כי הליברליזציה היתירה בשוק האירופי, שתיבא להחזרת ההתחרות בשווקים, מחייבת הגברת כושר ההתחרות של מוצרינו. תחרות זו עוד תלך ותחריף עקב ההסכם הקיים בין מדינות המגרב לבין השוק האירופי המשותף. הסכם כמים אלה עוד יקשו על חדירת התוצרת שלנו לשוקי-חוץ.

ובדברי על כושר ההתחרות רצוני לציין גם את הצורך בהקפדה על טיב המוצרים שאנו מייצאים, על אריזתם הנאה, כדי שיוכלו להתחרות כדבעי עם המוצרים האחרים בשווקים.

והערה בעניין מדיניות הסובסידיות. חברי הכנסת, כל שנה מועלה נושא זה בעיקר בדיון הכללי על תקציב המדינה. כאשר מדברים על סובסידיות מזהים אותן משום-מה עם החקלאות על ענפיה בלבד. שמחתי לשמוע את הערתו של חברי-הכנסת כץ, שאמר כי ענף החקלאות איננו הענף המסובסד ביותר במשק. רצוני להעיר שהוא יסביר זאת גם לחברו לסיעה, חברי-הכנסת בדר. ודאי שאמצעי זה איננו כולו טוב ויעיל; יש בו גם מידה מסויימת של נזק. השאלה היא תמיד של כמות. כל תרופה הניתנת בכמויות בלתי-סבירות עלולה להזיק. לרומה זאת, כאשר היא ניתנת בכמות מוגבלת ולפי שיטה מסויימת, היא מרפאה והשפעתה חיובית. הסובסידיה היא אמצעי כלכלי שהמשלוח במדינות המפותחות משתמשות בו למען הסדר בעיות כלכליות. הבעיה היא של שיעור ושל שיטה. אנו צריכים תמיד לבחון

להיות זה אשר יסכם לפנינו בעוד שנה ששנת תשל"ב הביאה התקדמות נוספת לענף החקלאות במדינת ישראל.

היו"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת גולן, ואחריו לחברי-הכנסת הרוביק.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אכן שנת תשל"א הייתה שנה טובה לחקלאות הן מבחינת עלייה בתפוקה החקלאית, הן מבחינת גידול היצוא והן מבחינת ההכנסה לחקלאים. התפתחות זו חלה בזכות מספר גורמים, מהם גורמים שבידי שמים, כגון כמות הגשמים, האקלים הנוח וגם, כפי שנאמר כבר, הכפור בספרד; מהם אלה שבידי אדם. לאלה שייכים בראש וראשונה: המדיניות של משרד החקלאות, שהיא מדיניות מתוכננת, דינמית ומגמתה לקדם את החקלאות ואת החקלאי. מדיניות זו מבוצעת בהצלחה; ההתפתחות החיובית בשוקי-חוץ-לארץ בשנה הזאת, אשר איפשרה מכירת מוצרינו במחירים סבירים; והגורם שאינו האחרון בשורה — העלייה בפריון הייצור. החקלאים מוכיחים שוב ושוב כושר בפיתוח אמצעים טכנולוגיים, אשר הם הם התורמים את התרומה הגדולה לקידום הענפים.

כל אלה גרמו לשיפור משמעותי בהכנסת המועסק העצמאי בחקלאות. ההכנסה הריאלית עלתה השנה ב-23.5%; ההכנסה הנומין של המועסק העצמאי עלתה ל-84.7% ושל המועסק העצמאי היהודי — ל-95%. אני יודע שצריך להגיע ל-100%.

שר החקלאות ה. גבתי:

ל-105.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):

אולי 105. אבל אני מסכים עם השר שזהו שיפור ניכר מאוד והלואי ונוכה בזאת גם בשנים הבאות. חלק ניכר מן הגידול בחקלאות נגרם מעליית מחירי חירום, אבל הפעם, לא כבשנים הקודמות, לפי הדיון-וחשבון של המשרד חלה התפתחות חיובית לגבי החקלאות. כי מחירי התפוקה החקלאית עלו יותר — 15% — מאשר מחירי התשלומים הקניונים.

נקודה מאפיינת ביותר היא, שההתפתחות החיובית הזאת חלה גם בתחום הפריון והיעילות, משום ששיעור הגידול הכמותי של התשלומים היה קטן משיעור הגידול הכמותי בתפוקה. דבר זה מצביע על התהליך החיובי ביותר של היעילות במשק החקלאי, אשר בעיקר החקלאים שוקדים עליו בעבודתם היומיומית.

למען איוון התמונה רוצה אני לומר, שצריך תמיד לזכור שכל ההערכות הללו מדברות במספרים ממוצעים, וכידוע, במסגרת החקלאות המאורגנת יש משקים מבו-ססים אשר הגיון להישגים ניכרים מעבר לממוצע; ומאידך גיסא, קיימים עדיין ישובים שהכנסתם נמוכה מן הממוצע ומצבם עדיין קשה ומעורר דאגה. לאלה האחרונים שייכים בראש וראשונה רבים מישובי ההר, שעליהם דיבר חברי-הכנסת פנינרמן, ואמנם נעשה למען שנים האחרונות לא מעט. אבל עקב העדר קרקע וגורמי ייצור מתאימים הם אינם מסוגלים עדיין ליהנות משנת גאות ולמצות את כל האפשרויות שניתנו להם. ולא רק בישובי ההר, גם באזורים אחרים יש לנו ישובים שהוקמו בזמנם בתנאים קרקעיים קשים וגם מצבם

הבנייה והן כדי להויל את מחיר הקרקע, ובעקבות זאת את מחירי הדירות. זהו מצב פרדוקסלי, מן החדש, כאשר נגרר אחריו אנכרוניסם משווע כל כך, שמינהל מקרקעי ישראל, האגף הממשלתי המפקח על האדמה שבבעלות המדינה ובידיו מאגר עצום של קרקעות, נמצא במשרד החקלאות. זהו משרד שאין לו כל קשר עם הבעיה המרכזית הבערת ביותר של המשק כיום, בעיית הבנייה המהירה והזולה.

אני סבור כי אם תעלה בממשלה ההצעה להעביר את המינהל למשרד השיכון, משרד שאינו נלהב ביותר מייעילותו אך הוא המשרד העוסק בשיכון ובדיוק, לא יילחם השר גבתי בחירוק שיניים על האגף הזה, שהוא בן חורג במשרדו, ואני מקווה שהוא יסכים להעברתו של המינהל אל משרד השיכון.

מינהל מקרקעי ישראל במצבו היום הוא משרד כושל, לא כל כך בגלל רצון רע, או ודאי לא בגלל רצון רע או מדיניות מסוימת שלו, אלא בגלל הליכים בירוקרטיים גוקשים, מסורבלים, המביאים לידי כך כי קבלת אישור מן המינהל הופכת לעתים למסע ייסורי סחט ואורן, שרד אולי מן התקופה העותמאנית. פעולת המינהל עומדת בניגוד משווע לקצב הקדחתני של הבנייה בישראל ולקצב הקדחתני עוד יותר המתבקש בשנים הבאות.

אדוני היושב-ראש. הסובסידיות למוצרי חקלאות הן הוכחה לכך כי אידיאולוגיה או אידיאל עשויים להתקשקש ולקפוא ולהיות גורם מכשיל ומעוות. בעניין זה יש תחילה לומר כי לביצוע מדיניות הסובסידיות יש מבנה לקוי. ביצוע זה של חלוקת הסובסידיות, ובעניין זה, אני מדגיש, אסור שהיה מופקד בידי מועצות הייצור השרות. במקום שם יש צורך בשיפוט אובייקטיבי אי אפשר לצפות כי מועצות הייצור, שהן אינטרסנטיות מובהקות, תשקולנה על-פי קריטריונים אובייקטיביים, ובמיוחד מדובר במועצה לייצור חלב.

ובאותו עניין, לא רק השיטה פגומה, אלא המדיניות המכוונת כולה פגומה, וזה בעניין הסובסידיות עצמן, שניתנות לא לאלה הזקוקים להן, אלא מתוך הנחה או חשש או קשר למושגים שאבד עליהם כלל ממשתיים כיום לתת אותן לכלל הציבור, גם לאלה שאינם זקוקים להן, וכאלה יש רבים.

אדוני היושב-ראש. לפני שבועות מספר, בהעלותי הצעה לסדר-היום בנושא "המצב בענף הבשר", עמדתי על הצורך בריכוז הטיפול בתיכנון ייצור הבשר, בחלוקת זכויות ייצור וביבוא הבשר, ביד אחת. אני רוצה להדגיש נקודה זאת שנית. אני רואה כל הגיון בפיצול הקיים היום בטיפול בענף הבשר. אם משרד החקלאות אחראי על תיכנון גידול הבשר, אם הוא אחראי על חלוקת זכויות הייצור לחקלאים, עליו גם לרכז את תיכנון היבוא ואת היבוא למעשה. יש להעביר בדחיפות את האחריות על יבוא הבשר ממשרד המסחר והתעשייה למשרד החקלאות. אם יימצא בידי המשרד הנושא כולו, הבשר המיובא והבשר המקומי, יימצא בידי מלאי קבוע ותהיה לו יכולת תימרון במלאי הזה.

אדוני היושב-ראש. למרות כל ההישגים, שהחקלאות הישראלית יכולה להתברך בהם, לא כל החקלאים בארץ נמצאים שותפים בברכה זו ולא באשמחתם, כמובן. איני יכול בדיון זה להרחיב יתר על המידה את הדיבור על כל המערכת המיישבת, שיטות יישוב הארץ, חלוקת המי-שבצות לישושים השונים. אך אנסה לעשות זאת בקצרה

את משקלה של הסובסידיה בערך המצרך כדי שתהיה סבירה. סובסידיה גבוהה מדי משבשת את התפתחות הענף ומחלישה את הכוח הדוחף לייעול הייצור ולהורדת ההוצאות.

לפי דעתי רצוי היה שהמשרד ישקול הורדה דרגתית — אם כי במציאות התהליך הוא הפוך — של הסובסידיה, גם אם הדבר יגרום לעתים להתייקרות מסוימת של המצרך. דומני שזה מעניינו של החקלאי. ואיני שייך לאלה שכה התרגשו כאשר לאחר הפיחות האחרון חלה התייקרות מסוימת בכמה מן המצרכים. מצרכים מסוימים הם בהחלט זולים מדי, ומחירים גורם עיוותים וסילוף התמונה.

בדרך כלל יש לחתור בהדרגה לשינוי שיטת מתן התמיכה באופן שהיא תועק יותר לנצרך במקום למצר, רק, ואז היא תהיה צודקת יותר ויעילה יותר.

אדוני השר, בסקירתך העלית את בעיית העבודה השכירה בפרדסות ואת הבעיה של חיסול העבודה השכירה במשקים, בהתיישבות העובדת. אני יודע שזו אחת הבעיות החמורות והקשות, אשר מעסיקה אותנו מזה שנים רבות. איני רוצה להקדים את הוויכוח, אבל אני מרשה לעצמי לומר שאני מטיל ספק אם דרך זו של חקיקה שאתה עומד לנקוט היא הנכונה, ואם יש בה סיכוי כלשהו להצלחה.

בסיכום אני מאחל לשר החקלאות ולחבר עובדיו שיצליחו בהמשך מגמות תשליא גם בתשל"ב, על אף הקשיים הגדולים העומדים בדרכם.

הי"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת הורביץ, ואחריו לחבר-הכנסת לבנבראון.

יגאל הורביץ (הרשימה הממלכתית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אי-אפשר שלא למנות את שבחיה של החקלאות הישראלית בהודמנות של דיון על סקירת שר החקלאות. די אם נזכיר כי התוצרת החקלאית הישראלית היא זולה יותר מאשר תוצרת חקלאית בארצות אחרות, וכי היא מספקת את צרכי המדינה ללא בעיות.

כולנו זוכרים את ההצהרות כי הפרה היא אויב המדינה; את עידוד יבוא הבשר הקפוא משום שמחירו היה זול יותר ממחיר הבשר מתוצרת הארץ וכדומה. היום הסוכר הישראלי הוא סוכר זול ביותר. הבשר המקומי של פטימים והודיים הוא זול יותר מבשר מיובא. מוצרי החלב שלנו הם זולים ביותר. החקלאות כענף משקי הוא ענף משגשג, ענף אשר החידושים בו אינם מסתיימים, עוד ייעול, עוד תגליות ועוד שיכלולים. אבל גם בתוך ההצלחות הגדולות יש צללים. אנו חייבים לזכור כי הפער בין ההכנסה הממוצעת של החקלאי לבין ההכנסה הממוצעת של שכיר במשק הוא עדיין לרעתו של החקלאי, זאת לאחר חישוב ההכנסה מן ההדרים והחיטה, שהם גוגעים כמובן רק לסקטור מסוים.

צריך לזכור כי המשק החקלאי הקטן מפגר הרבה אחרי המשק החקלאי הגדול בקיבוץ, ולא נעשה די הצורך כדי לארגן את המשקים הזעירים ביחידות גדולות יותר על-ידי שירותים אזוריים וכן לאפשר מיכון, מודרניזציה ואיגורן משותף.

אדוני היושב-ראש. לאחרונה יש צורך עצום בקרקע שאפשר לנצל לצורך בנייה, הן כדי להרחיב את שטחי

סביבה. אנשי הסוכנות אומרים, וזו אמירתם שלהם, כי ההכנסה למשק חקלאי מגיעה ל-3,000–6,000 לירות בשנה. זוהי הכנסה ממשק חקלאי.

תוך המיבצע לקבוע נוכחות והשתלבות יהודים באזור המושלש הקטן ליד סכנין הוקם מושב שגב. למו" שב נועדו 120 יחידות, כיום נותרו שם 10 משפחות. הישוב היה לישוב רפאים. הפחים ממבני המשקים מיטל-טלים ברוח ואין אפילו מי שיגרש את אלה הבאים לק"טוף פרי מן ההפקר.

רבנותי חברי הכנסת. המשבצות ניתנו לזרמים, ול-זרמים ולמפלגות יש חוקה עליהן. גם אם משבצת מתרוקנת מיושביה, היא עדיין נמצאת בבעלות הזרם והמפלגה.

החקלאים עצמם לא יוכלו בשום פנים להשלים עם עובדות חמורות אלה; לא ישלמו עם כך שאדמת הלאום, מי הלאום, תקציב הלאום ייתנו כך מכיוון שכן נגזר מלמעלה.

ובסיום אני מוצא לנחוץ לשבח את עבודתם של השר וצוות עוזריו, ואני רואה את משרד החקלאות כאחד המשרדים הטובים שיש לנו במדינת ישראל, ו"ישר כוח" על כך.

הי"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחברי הכנסת לבנבראון, ואחריו לחברי הכנסת דרובלס.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. החקלאות הישראלית עומדת על רמה גבוהה, וזאת קודם כל בזכות היוצרים החקלאיים בקיבוצים, במושבים ובכפרים הערייכים, ובזכות המודרניזציה של החקלאות. השאלה היא מי נהנה מהישיגים אלה: היוצרים, הפועלים החקלאיים, הצרכנים, שהם ברובם המכריע פועלים ואנשי שכבות עממיות, או המתווכים למיניהם העומדים בין היוצר והצרכן, והבוקים הנותנים את האשראי לחקלאים?

לפי הדין-יחשבוני על החקלאות, שהוגש לקראת הדיון, היתה שנת 1971 שנה טובה במיוחד. התוצר המקומי הנקי של החקלאות גדל בתשל"א ב-31.5%, וזה העלה את משקלו של התוצר החקלאי בכלל התוצר הלאומי מ-5.5% ל-6%. למרות הגידול הזה משקלו של התוצר החקלאי בתוצר הלאומי הכללי נשאר עדיין נמוך למדי.

ענף החקלאות הוא בין הענפים החשובים ביותר במשק. הוא מספק את המזון לאוכלוסייה במדינה — בשר, חלב, ירקות, פירות ועוד. הוא גם הקשה ביותר, כי הוא תלוי לא רק בעובדים ובפריון העבודה אלא גם בתנאי האקלים, כפי שנאמר: בחסדי שמים, אבל הוא לא יכול להסתמך רק על חסדי שמים, הוא זקוק לתמיכה רצינית ביותר מצד הממשלה. אולם כאחד מענפי המשק הוא כפוף למדיניות הכלכלית של המשק כולו, ואותן מגמות פועלות גם בו.

לכן מפירות השיגוש בענף הזה לא חנו לא הפועלים השכירים ולא הצרכנים. לפי המספרים הרשמיים חל אמנם גידול בהכנסתו של שכיר בחקלאות בשנה האחרונה בשיעור של 11.1%, אך למעשה גידול זה אף לא הדביק את שיעור עליית המחירים הכוללת, שהגיעה ל-12%, וכל זה על יסוד נתונים רשמיים, שעה שידוע כי לא המספר על גידול הכנסת השכיר ולא

במידת האפשר. ההתייבשות המושבית אשר לפני קום המדינה התארגנה במסגרת של אירגונים אשר הכינו את עצמם להתייבשות מושבית. היו כאלה אשר חיכו שנים עד אשר הגיע תורם לעלות על הקרקע. כאלה היו המושבים דוגמת כפר-יהושע, כפר-ויתקין, בית-שערים ועוד. המתיישבים ידעו מה הם רוצים. כרו-בם היו לחקלאים בטרם ניתנה להם כברת אדמה שע"תידה היתה להיות לנחלתם.

עם קום המדינה, עם בוא זרם העולים הגדול, נש"לחו המתיישבים החדשים, בני סוחרים, בעלי-מלאכה וסתם יהודים שאין להם ולא היה להם, לא להם ולא להוריהם, כל קשר אל החקלאות, למאות משבצות בכל רחבי הארץ. לעולים אלה נקבע על-ידי החברה בישראל להיות חקלאים.

משטר המפלגות בארץ חילק את אדמת ארץ-ישראל למשבצות, ובלוח השחמט של אדמת הארץ נק"בעו המשבצות למפלגות השונות. המתיישבים הפכו לה"יות חקלאי מפא"י, הפועל המזרחי וכו'. אנו רשאים כמובן לראות במצב זה מומים ומגורעות לרוב, אך ההי"שגים הרבים אשר השגנו בהפיכת עולים אלה, חסרי הקשר לחקלאות, לחקלאים המוציאים לחם מן הארץ, כיסו על המגורעות במידת-מה, ומתוך התלהבות נשכחו כמה עובדות אשר יש צורך להצביע עליהן במפורש, ללא חשש כלשהו.

הנקודה החשובה ביותר היא שיש בארץ עודף חקלאים. יש אבטלה סמויה. בעזרת כוח העבודה הנמצא במושבים אפשר היה לייצר ללא ספק במידה רבה יותר ללא היתה קיימת מיטת-סדום של הגבלות בקרקע, במים ובמיכסות הייצור. הדברים נכונים אפילו במושבים הגדולים והמבוססים, אשר גם ביכולתם לייצר יותר בכוח-האדם העומד לרשותם. אך שבעתים נכונים הד"ברים לגבי חלק מן המושבים החדשים, אשר מיכסות הייצור ממש אינן מאפשרות קיום אלמנטרי למשפחה. לדוגמה: ישובי הגליל. אי-אפשר שלא לעמוד על בעיית ישובי הגליל, אותם 14 מושבים הנמצאים במסגרת המועצה האזורית מעלה הגליל. ניקח לדוגמה את מושב זרעית, אשר עלה לחדושו בעקבות האסון שפקד אותו. למושב זרעית יש 50 יחידות משק חקלאיות, ולכולן ביחד יש 320 דונם. בקשותיו של המושב לתוספת קרקע נתקלות בתשובה: אין תוספת ואין קרקע. גם תוספת מיכסות ללול אין להציע. אותם אנשי זרעית, אשר עמדו בפני הקטטושות, אינם יכולים לצערנו להמשיך ולהחזיק משקי-עזר, ועליהם לחפש עבודה מחוץ לכ"פרם, ואני מאוד חושש שיחפשו לא רק מקום עבודה מחוץ לכפרם, אף גם מקום מגורים. כזה גורלם של 14 מושבים בגליל.

מאדמות סגני חילוקי ישובים הסמוכים 2,100 דונם. קיבוצי אידמית קיבל משטח זה 800 דונם, נוסף על 2,000 דונם שבידיו. לקיבוץ אידמית חסר כוח-אדם וממלאים אותו היפים, המחזיקים את המשק.

בקיבוץ יודפת 25 איש, קרקע לא חסר לו. ההיפך. חסר לו כוח-אדם כדי להחזיק את המשק. לקיבוץ פרד 4,000 דונם, 150 יחידות מתוכננות. לעומת זאת ב-14 מושבים שבאותה סביבה 650 משפחות שמביניהן 330 נתמכות-סעד. לא אמנה כאן בהרחבה את מצוקת מושבי הגליל. הקיבוצים בסביבה הפרישו קרקע לאידמית, וכל הכבוד ללויאליות, בה בשעה שכל המושבים בסביבה לא קיבלו אפילו דונם אחד מן הקיבוצים שב-

באה לא רק בגלל הפיחות והספסרות, אלא גם בגלל הקטנת הסובסידיות שהממשלה נתנה לענפים אלה. כך, למשל, הסובסידיה לבשר בקר ירדה מ-2,124,000 לירות ב-1970 ל-743,000 לירות בשנת 1971; הסובסידיה לביצים ירדה מ-21,922,000 לירות ל-16,823,000 לירות. נוסף להקטנת הסובסידיות יש עלייה במחירי התשומות. לדוגמה, מחירי המים לחקלאות יעלו מת"1 באפריל 1972 ב-15%. מדיניות זו של הממשלה תביא לעליית מחירים גוספת של המצרכים החיוניים ביותר.

כדי שענף החקלאות יישגש באמת לטובת היצרנים ולטובת הצרכנים יש לנהל מדיניות אחרת - להגדיל את הסובסידיות לענפי הייצור החקלאיים, להגדיל את התמיכה בתשומות, לבטל את האפליה כלפי הפועלים הערבים, להקים מועצות חקלאיות בישובים החקלאיים הערביים, להפסיק את גישול הפלחים הערבים מאדמו" תיהם, לשים קץ להתנחלויות הצבאיות והחקלאיות בש" טחים הכבושים.

מתברר גם מן הדיון הזה, שהפתרון לכל הבעיות העומדות לפני המשק הישראלי הוא בהפסקת הכיבוש ובמדיניות של שלום.

היו"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לתבר-הכנסת דרובלס, ואחריו לתבר-הכנסת ורדיגה, אחרון הנואמים בישיבה זאת.

מתתיהו דרובלס (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בפתח דברי רצוני לבדוק את משרד החקלאות ואת המרכז המשותף לתיכ"ן נון ופיתוח חקלאי והתיישבותי על עבודתם היפה והנ"אמנה בשטח החקלאות בארץ.

תכנית החומש שהוכנה, אם אמנם תבוצע, תביא ללא ספק ברכה רבה לחקלאות ולציבור החקלאים בא"ר, ועל כך יבואו כל העוסקים בדבר על הברכה.

בשנים האחרונות חלה התקדמות רבה מאוד בפיתוח החקלאות בארצנו. היצוא החקלאי גדל, אך לצערי לא במידה מספקת, ויש עוד לעשות הרבה בשטח זה. לראיה: היצוא החקלאי בשנת תשל"ב, של התוצרת החקלאית הכוללת, הסתכם בכ-209 מיליון דולר, ומאידך גיסא הסתכם היבוא החקלאי ב-200 מיליון דולר, לערך. לכאורה הגענו למצב שהיצוא החקלאי משתווה ליבוא החקלאי. אך אם לוקחים בחשבון שבאותו פרק זמן ניתן לתוצר החקלאי המקומי, לרבות מים, סובסידיה השווה ל-50 מיליון דולר, הרי שהתמונה משתנה לדעה.

אם ניקח לדוגמה את ענף התדרים נמצא, כי ענף זה היווה בשנת תשל"א 76% מן היצוא של התוצרת החקלאית הטהורה, ו-53% מן הגידול ביצוא החקלאי לעומת תשל"ל. האם זכה ענף זה, בעל המשקל היחסי הגדול, לחלק המתאים מן המשאבים שהועמדו לרשות החקלאות?

לכן ביצוע מסקנות ועדת-ברום הוא צורך חיוני ודחוף. יש לשקם כל עץ וכל עץ הטעונים שיקום. עלינו לראות בכל עץ קרן שפירותיו הם הריבית. בלא דאגה לפרדסנות היום תבוא הדאגה למתן סובסידיות לפרדסנות מחר.

נכון שהחקלאות היא מקור גאווה לנו, ומכל קצות העולם באים אלינו לשם קניית ידע בתיכנון ובמינהל חקלאיים. אבל האם יודעים או להפיק תועלת מן הנסיון היקר שבידנו? האם מנסים או למכור את

המספר על עליית המחירים תואמים את המציאות. סט"טסיטיקה וממוצע הם דברים מטעים מאוד ומשונים מאוד.

מספר השכירים בחקלאות הגיע בשנה האחרונה ל-30,800, מזה 25,800 מישראל ו-5,000 מן השטחים הכבושים. ידוע לכל שיש פער גדול בין השכר של הפועל היהודי בחקלאות ובין השכר של הפועל הערבי בחקלאות, תושב ישראל, לבין שכרם של הפועלים מן הש"טחים. גם השכר של הפועל השכיר היהודי בחקלאות הוא בין הנמוכים ביותר; הוא נמוך הרבה יותר אפילו משכר המוניטום שעומדים לקבוע לפועלים בתעשייה. ואם מצבו של הפועל היהודי השכיר בחקלאות קשה מאוד, הרי מצבו של הפועל הערבי קשה פי-כמה.

כאן רצוני להוסיף שרוב הפועלים הערבים בחקלאות היו בעצמם בעלי משקים, אך בגלל המדיניות של הקפעת קרקעות מן התושבים הערביים, הגמשה שנתה, הם הפכו לפועלים שכירים. למדיניות הזאת שתי מטרות: לגשל את האוכלוסיה הערבית בארץ מאדמו"תיה וליצור רזרבה של פועלים שכירים זולים.

בימים האחרונים הייתי בפקיעין ושם נמסר לי שרוב התושבים נאלצו לעבור לעבודה שכירה משתי סיבות: א. בגלל חוסר אדמות; כידוע, הוקם ישוב פקיעין החדשה על אדמותיה של פקיעין הוותיקה. ב. נוסף על כך החקלאות באזור הזה ברובה מסתמכת בעיקר על גידול הטבק, והמחירים לגידול זה הם מן הנמוכים ביותר. לכן אפילו אלה החיים מעבודה חקלאית קשה להם מאוד להתקיים, ונוכח מחסור זה בקרקעות נאלצים הם לגדוד בארץ כולה כדי לחפש עבודה שכירה.

המדיניות בשטחים הכבושים חמורה יותר. מספר הפועלים השכירים בחקלאות הבאים מן השטחים ועוב"דים בישראל גדל מ-3,000 ב-1970 ל-5,000 ב-1971. באותו זמן גדל מספר ההתנחלויות בשטחים אלה, והמקרה האחרון באזור רפיח מצביע על מטרות ואופיין של התנחלויות אלה.

מתברר איפוא שמהשיגושג בענף החקלאות לא נהנים לא הפועלים השכירים ולא היצרנים החקלאיים. לעומת זאת נהנים הבנקים. באפריל 1970 בוטלה תקרת שער הריבית החוקית. שער הריבית במסגרת הבנקים הגיע בסוף שנה זו ל-16.5%, פרט לעמלות. התוספת המוחלטת בתשלומים לשירותי הון דמי שכירה הס"תכמה ב-1971 ב-20 מיליון לירות לעומת 7 מיליון לירות ב-1970, היינו גידול של 28.6%. האם יש הצדקה ללוותים כאלה? הם באים על חשבון היצרן וגם על חשבון הצרכן.

על הממשלה לדאוג לאשראי לחקלאים בריבית נמוכה. מחירי התוצרת החקלאית גבוהים מאוד, וכפי שצינתי לא היצרן נהנה מזה, והגענו לכך שלתפוחי-אדמה נקבע מחיר של 60-70 אגורות לק"ג, והוא הדין בירקות אחרים. אמנם בעתון של היום כתוב שתהיה הוולת מחירים לקראת החג, אך כידוע לנו יש הבדל גדול בין המחירים המתפרסמים בעתונות לבין מחירי השוק. לעומת זאת מודיעים על עלייה במחירי הבשר הטרי לסיטונאים, מ-4.10 לירות לק"ג ל-4.60 לירות לק"ג, אולם עד שהבשר הזה יגיע לצרכן מחירו יהיה 16 לירות לק"ג.

מחירי המצרכים החיוניים ביותר עלו: בשר, חלב, ביצים, וכנראה זה לא סוף פסוק. עליית המחירים

אדוני היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים. בדוגמאות אלו רצינו רק להמחיש כיצד ניתן לעתה, בלא צורך בפיתוח ענפים חדשים ובלא השקעות כספיות גדולות ושנים של נסיון, להפוך את ישובי ההר לחידה סגורה, אשר תספק לעצמה את כל צרכיה בענף הלול והמטע, ועל-ידי כך להביא הטבה לאותם החקלאים שרמת הכנסתם היא מן הנמוכות ביותר בין יציבור החקלאים.

ומלים אחדות על הפער בין החקלאים עצמם. נכון כי עלינו לעשות להקטנת פער ההכנסות בין ענף החקלאות לבין יתר ענפי המשק, כדי למנוע זעזועים מציבור החקלאים, שהוא הגרעין של הציבור הכפרי. אך באותו זמן צריכה ערוגתנו להתרחב להקטנת הפער בין החקלאים עצמם, ולא תמיד סיבה לכך היא העדר רמה מקבילה של גורמי ייצור. בבדיקה שנעשתה על-ידי ברית התנועה הקיבוצית נמצא, שקיבוצים שונים באותו אזור ואף מאותה תנועה קיבוצית הפיקו תועלת שונה מאותם גורמי ייצור. ההסבר לתופעה זו, אשר התקבל אף על דעתם של עושי המחקר, הוא רמת ניהול שונה. צורת החקלאות וההתיישבות בארצנו היא ברובה המכריע, פרט לחקלאות הפרטית, פוליטית. ולעקור תופעה זו מן השורש. תופעה כזו לא קיימת בשום מקום בעולם, ואין כל סיבה שתהיה קיימת אצלנו.

האם ייתכן הדבר, לפי הנהגה הקיים כיום במוסדות המיישבים, שגוף, המתארגן ומביע את רצונו להתיישב על אדמת המולדת ולהקים ישוב חקלאי, חייב להשתתף לאחת התנועות ההתיישבותיות הקיימות, ורק באמצעותה יכול אותו גרעין לעלות להתיישבות?

אדוני היושב-ראש, נוהג זה לפי עניות דעתי פסול, ויש לשנותו. צריך לאפשר לכל גרעין, אשר באפשרותו לאיש נקודה, לעלות ולהתיישב בה בלי להכריחו להשתתף תיך למסגרת פוליטית כלשהי. זהות פוליטית היא שאי-לה מצפונות של כל אורח ואורח, ועלינו להשאיר בידו בלבד. כמו כן אני מציע דפולטיזציה מוחלטת של ההתיישבות והחקלאות בארץ. כי בהתאם לנהוג כיום כל אמצעי הייצור החקלאיים מחולקים בהשפעה השירה של המפלגות, שאותם הזרמים השונים משתייכים אליהם.

ומלים מספר על החינוך החקלאי. תנועות הנוער ובתי-הספר החקלאיים צריכים להיות חוד המחץ בהחדרת התודעה להתיישבות בשטחים המשוחררים ובהחדרת התודעה ליצוא. תפקיד זה צריך להיות מול עיני גורמי החינוך החקלאי במשרד החקלאות. יש צורך למצוא את הדרכים המתאימות על-מנת להרחיב ולהעמיק את החינוך החקלאי, בעיקר לאור התמורות הרבות והפיתוח המהיר העובר על החקלאות בכלל ועל החקלאות הישראלית בפרט.

אנו זקוקים לא רק לחקלאים, אלא בראש וראשונה לטכנאים חקלאיים, אשר יוכלו להעמיק ולהרחיב את הידע, את הפיתוח ואת החיפוש הבלתי-פוסק לשירות חדשות, לזוגים חדשים ולצורות חדשות. אם רוצים אנו למשוך את מיטב הנוער לחקלאות יש צורך חיוני למצוא שיטות ודרכים על-מנת שנוער זה ימצא עניין בחקלאות. כל זה יכול להיעשות אם נרחיב מסגרות ונעמיק את התודעה החקלאית. וזה תפקידו של החינוך החקלאי על שלוחותיו השונות.

אדוני היושב-ראש. לפני סיום דברי רצוני לגעת בעוד נושא אחד, והוא הקמת ישובים חדשים בשטחים המשוחררים. נכון שמאז מלחמת ששת-הימים, עת

הידע הרב הזה, שגם הוא גורם ייצור? או אולי קל יותר להקציב סכומים דרך משרד החוץ ולחלק מילגות ולשלוח צוותי מדריכים ישראלים להדרכה חקלאית בחוץ-לארץ?

מקובל לומר כי הנשק הסודי של החקלאות שלנו הוא הגורם האנושי. אם כך, מדוע לא נשתמש בו להגדלת היצוא החקלאי?

הטכנולוגיה בענפי החקלאות בישראל בשנים האחרונות חדרה עמוק, אך לצערי לא בכל השכבות והישובים. בארצנו קיים קיפוח בין חקלאי לחקלאי, וכונתי לאותם אזרחים שמדינת ישראל שלחה אותם ישר מן הארץ להתיישבות בכפר בשל צרכים בטחוניים, ולא תמיד באותם אזורים, שאליהם נשלחו, נמצאו אמצעי הייצור שיאפשרו את פרנסתם בכבוד. הישובים הללו קיימים כבר יותר מעשרים שנה, ועדיין רחוקה הדרך מלהביאם לקיום בכבוד. חלק לא מבוטל ממתיישבים אלה חיים עד היום על הכנסה שנתית של 4,000 לירות, ואל לנו לשכוח שרוב המשפחות הללו הן ברוכות-ילדים, ומספר הנפשות במשפחה כזאת עולה על שבע.

רצוני להצביע בעיקר על האוכלוסיה היושבת בהר ובאזורים קשים אחרים. שלא הצליחה להגדיל את הכנסתה מחוסר אמצעי ייצור. ודווקא אותם ישובים אינם מסוגלים לפתח תעשייה הן בגלל היותם התיישבות חדשה והן בגלל צורת התיישבותם. בתחילת שנות השישים, כאשר החל התיכנון של הייצור החקלאי בשל הענפים שהחלו להיווצר בשוק, אותם ישובים לא היו מסוגלים עדיין לייצר, הן מחוסר אמצעים כספיים שהתקבלו מההודיה הזרימה אליהם בצורה איטית ביותר, והן מחוסר ידע מספיק. באותם ימים ההתיישבות הוותיקה והמבוססת החזיקה בידה את רוב אמצעי הייצור והיתה מסוגלת לייצר. התיכנון לא לקח מן החזק, שבלאו הכי כבר היו בידי אמצעי ייצור רבים, ונתן אותם לחלשים, אלא אותם ישובים מתפתחים יכבילו את אמצעי הייצור שלהם בהתאם לגידול הביקוש בשוק. והרי אמצעים אלה לא יכלו להספיק על-מנת לפרנס בכבוד משפחות מרובות-ילדים. וזאת הסיבה העיקרית שישונו ההר חייבים להיות על הכנסה כה נמוכה, הנמצאת ממש מתחת לקו העוני.

מדינת ישראל חייבת חוב גדול לאותם מתיישבים שעלו להתיישב לאורך קווי שבינת-הנשק דאז, ואשר חסמו בגופם את הגבול הפרוץ ושפכו מדמם על בטחון המדינה. לכן אני מציע, על-מנת לעקור תמונה מעוותת זו ממפת המדינה, לקבוע רי-תיכנון ולחלק מחדש את כל אמצעי הייצור החקלאיים, ולאפשר לאותם החקלאים באזורים נחשלים לייצר יותר ולהתקיים בכבוד.

לדוגמה, מושבי ההר מהווים 66% מכלל ההתיישבות היהודית בהר. אך הם אינם מהווים יחידה סגורה בענף הלול, שצריך היה להיות עיקר מקור פרנסתם, כי הוא הענף היחיד שכםטע אינו זקוק לא לקרקע ולא למים. או ניקח לדוגמה את הישובים באזור ירושלים, המספקים כ-15% מן הייצור הארצי של פטימים, אך מייצרים רק 6.5% ביצי דגירה קלות וכבדות גם יחד, ואילו יתר האפרוחים, מחוסר מיכסות, מובאים מן השפלה.

בשטח נטיעת הנשירים אנו עדים לתופעה דומה. המשתלות המספקות שתילים לנטיעות בישובי ההר נמצאות ברובן הגדול בשפלה.

המנהל הכללי של משרדו וצוות עובדי, בהנהגת עגלת החקלאות.

חברי הכנסת, החגים הם זמן מתאים לבדיקת התוצרת החקלאית. אז ניתן להיווכח בכמויות המזרקות לשוק, בוויסות ההספקה, במחירים ובטיב. בימים אלה של ערב חג הפסח נראה כי משרד החקלאות אכן הצליח להתגבר על הבעיה, אם כי הייתי שואף שיתמיד יותר בפיקוח על המחירים ובדאגה לטיב התוצרת.

את השנה האחרונה איפיונו עליות וירידות בכל הקשור למחירי עופות ובשר בקר. העלויות והירידות, גם אם לא היו תוצאה ממדיניות מסוימת, לא היו מחויבות המציאות. משרד החקלאות חייב לשאוף להטלת פיקוח מלא על כל המחירים של תוצרת חקלאית, גם אם הדבר יעשה על-ידי תוספת כוח-אדם. ככלות הכל האמינות היא שצריכה לקבוע.

חברי הכנסת. לעתים, כשאנו מדברים על חקלאות וחקלאים, נדמה לחלק מתושבי המדינה כי הנושא כלל לא שייך להם וכי הוא נחלתו הבלעדית של ציבור מסוים. גישה זו מוטעית מיסודה. כי ענייניהם של החקלאים יש להם השפעה על כל אחד ואחד מאתנו. הדבר מתבטא בקיומו של התוצר החקלאי בשוק, במחיריו ובתנודות שיכולות להיות לפי העונה והחודש.

לעתים שוכחים האנשים כי יש להם קשר לתחום ששמו החקלאות מספר רב של פעמים מדי יום ביומו, בלי שכלל חשבו על כך. יחסי הגומלין שבין החקלאים לשאינם חקלאים מחייבים קשרים הדוקים. מספר החקלאים קטן בהרבה מאלה שנהנים מתוצרתם. אך מצב זה הולך ורע משנה לשנה. האוכלוסיה הצורכת בישראל הולכת וגדלה ולעומת זאת אין גידול מקביל באחוזי המצטרפים לחקלאות.

היום אנו משלימים את החסר באמצעות הבאת תוצרת חקלאית מיהודה ושומרון וכן מרצועת עזה. אך שוק זה צורך גם לעצמו ולא לאורך ימים יוכל לכסות את צרכינו. מה יהיה לאחר מכן? האם המשרד נותן את דעתו על הכשרת קאדרים מתאימים, ובמספרים גדולים, של חקלאים מקצועיים? האם נעשות פעולות מסוימות למען יגדל מספר המצטרפים למשק החקלאי במדינה?

חברי הכנסת. היצוא החקלאי, ששמענו עליו גם מפי השר, התרחב בשנה האחרונה, אך היינו שמחים לשמוע, כי הוא עלה והגיע לתחזיות המשוערות. כדי להשיג זאת דרושה פעולה מקצועית ואידיאולוגית מתמדת. ההישגים שלנו בתחום זה נובעים מניצול שיטות גידול חדשות ומפעולה מתוכננת. אף-על-פי-כן אנו בטוחים כי בתחום זה לא מוצו כל האפשרויות. אירופה הקרובה לנו מבחינה גיאוגרפית משוועת לתוספת יבוא של מוצרי חקלאים למעט. ולכל העושה זאת יבורך, כי במקביל הוא מברך את קופת המדינה.

ומיצוא חזרה לבעיות המשק הפנימי. אחת הבעיות הקשות שהחקלאים סובלים ממנה היא הפער שבין החיישבות להתיישבות, בין זו של הקיבוצים לבין זו של המושבים, ובין שני אלה בינם לבין עצמם. יש גם ישובים בים שמתגוררים בהם עובדים ותיקים, ולעומתם ישובים חדשים עם חקלאים צעירים. הוותיקים כבר התבססו והגיעו כל אחד מהם לרמה נאותה. הצעירים מנסים להשתוות אליהם ולא מה שהגיעו בעבודה באומצת של שנים רבות.

אדוני היושב-ראש. מועצות הייצור של משרד החקלאות גדלו. יש צורך ביתר פיקוח מצד המשרד ובעיקר

שוחדרו חלק משטחי המולדת, הוקמו 41 ישובים והיו אחוזות. אך לדעתי לא עשינו די בשטח זה. לעם היהודי יש גוער זהב, והוא מוכן להיענות לאתגר ולעלות ול- יישב את שטחי המולדת המשוחררים. ידועות לי עובדות שקיימים גרעינים המוכנים להתנחל בשטחים, אך הממשלה אינה נותנת את אישורה לכך. בתקציב המונח לפנינו, לשנת 1972, מוצע אמנם סכום של 85 מיליון לירות, אך רוב התקציב מיועד לאחזקה ופיתוח הנקודות הקיימות. ולפי דעתי גם סכומים אלה שהוקצבו למטרה הנ"ל אינם מספיקים. מתוך עיון בתקציב המוצע אנו למדים, שאפשר יהיה להעלות שתיים, ולכל היותר שלוש נקודות חדשות בשנת תקציב זו. על הממשלה לספק את האמצעים הדרושים על-מנת שאפשר יהיה להעלות בשנה זו לפחות עשרה ישובים חדשים, שקרקע המולדת מצפה להם.

ידועים לי מקרים שנוער עברי התארגן על-מנת להתנחל באזור שכם, ביתר העתקה ועוד, אך גורש משם בכוח. כנסת נכבדה, האם יש הבדל בין נצרת ושכם? מדוע מותר להתיישב בגולן ואסור להתיישב בביתר?

לסיום פרק זה רצוני להדגיש את החשיבות המכרעת שיש, לדעתי, ביישוב מהיר של השטחים המשותפים לבטחון המדינה ולביצורה.

אדוני היושב-ראש. כנסת נכבדה. יש לי הסתייגויות רבות על דרכו של משרד החקלאות, אך מפאת קוצר הזמן נגעתי רק באי אלו נקודות שגראו לי כחשודות ביותר. עם זאת יורשה לי, כבוד השר, לסיים בכך, כי למרות חילוקי הדעות וההשקפות בינינו אני שולח את איחולי למען הגשמת תכנית-החומש ופיתוח מזורו של החקלאות בארצנו.

היו"ר ש. רוזן:

רשות היבור לחבר-הכנסת ורדיגר.

אברהם ורדיגר (פועלי אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. נפל בחלקי לברך את חבר הכנסת החדש, מר מתתיהו דרובלס, להופעתו הראשונה בכנסת.

קראנו את סיפור חייו הטראגי בגליון "מעריב" של ערב שבת, על לפדותו של הילד היהודי, יתום מאב ומאם, בגיטו ורשה, גילוליו בכפרים פולניים עוינים ונדודיו כילד נוצרי. ועל אף שגדל בין הגויים והתפלל בשפתם וכמנהגם לא שכח את מוצאו היהודי.

בבואו לישראל הולך ממניחי היסוד וממייסדי קבוצת מבוא-ביתר ששמה הילה לפניו. כראש המחלקה לתתי-יישובות של תנועת החירות פעל למען הקמת התנחלויות ארגמן ודיקלה. וכעת התבשרנו שהוא עומד לפני אירגון עלייה לנקודת היאחזות חדשה בקידמת סיני.

אנו מקווים שהכנסת תיהנה מנסיונו ומכשרונותיו ואני מאחל לו הצלחה בעבודתו החדשה.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אנו דנים היום באחד המשרדים במדינה שיש להגדירו כמשרד מצליח. לא שהצליח כבר להתגבר על כל הבעיות, אלא שמנהל עצמו בצורה נאותה. ואם ימשיך בדרכו שהוא הולך בה, ניתן להניח שיובילו הצלחה המקווה, והיא עצמאות חקלאית מלאה.

אני שמח איפוא לברך את שר החקלאות, להודות לו על סקירתו המעניינת ולאחל לו שימשיך, יחד עם

אלפי לירות. והם נושאים את הנטל הכבד הזה בכבוד ובשמחה. לדעתנו על הממשלה לפצות חקלאים אלה, גיבורי כוח עושי דברו, כי לא ייתכן שחלק מחקלאים השומרים מצוות ייפגעו בשל העובדה שהם שומרים ומיימים את הצו האלוף. יש למצוא את הדרך להקל על החקלאים הללו בכל האפשרויות. שר החקלאות גילה ומגלה ערנות לבעיה ובטוחני שיעשה כן גם לגבי שנת השמיטה הבאה עליו לטובה.

ומנושא השמיטה לנושא הקרוב אליו וקשור עמו. ידוע בוודאי לחברי הבית - ולא אחת הדגשתי זאת מעל במה זו - כי יש עבודות שונות שבשנת השמיטה נאסרו, אך נמצאו הליכים במסגרת המדע המודרני, תוך התייעצות עם מורי הלכה, שהכל ייעשה לפי הדין. ולא רק בעניין שמיטה. לפני שנים ייסדה תנועת פא"י את המכון לחקר החקלאות על-פי התורה, שבמשך שנות פעילותו הגיע להישגים גדולים בשטחים חשובים וגם לפתרונות שנתקבלו לא רק אצל החקלאים ובמשקים דתיים, אלא בחקלאות המודרנית בישראל. המכון הוכר על-ידי משרד החקלאות ומקבל ממנו גם תמיכה. בזמן האחרון הוחלט על הרחבתו והעברתו למקום מיוחד באזור נחל-שורק, על אם הדרך, בהצלבות הכבישים תל-אביב-ירושלים-הנגב. הוקצו למכון שטח של 300 דונם ומבנים, אשר ישמשו כמעבדות למכון לפיתוח שיטות חקלאיות חדשות ומחודשות לטובת החקלאות כולה. הסברנו לכבוד השר את העניין וביקשנו בתזכיר להקציב סכום למכון הזה, כדי שיוכל לעמוד על רגליו, נוסף על העזרה הרבה שמוישה התנועה.

אני מצטער שהתשובה של השר היתה שיגרתיית מדי, יבשה וקצרה - "מסיבות תקציביות אין לנו אף שרות" וכו'.

אני מודיע מעל במת הכנסת שלא אתן לך מנות, אדוני שר החקלאות; כי יודע אני שאתה מחייב את המפעל הזה ורואה ברכה בפעלו. ובטוחני שבכל זאת יימצא הסכום הלא-גדול כדי שהתכנית תצא לפועל. ולבסוף, חברי הכנסת, המשימות הניצבות לפני משרד החקלאות אינן קלות. יש לקוות כי כפי שעמד בהצלחה עד עתה במרבית המשימות כך יצליח גם בעתיד. וזהו ברכתי הצנועה לשר ולחבר עוזריו.

היו"ר ש. רוזן:

המשך הדיון - באחת הישיבות הקרובות. הישיבה הבאה מחר בשעה 11.00. ישיבה זו נעולה.

בתיאום מירבי ביניהן. היום הפונקציות של מועצות הייצור אינן אלו שהיו בעבר. היום יש צורך במועצות ייצור שיידעו לפקח על "מה טוב ליהודים" ומה לא, שיידעו להעלות את הרמה החקלאית בישראל. יש לזכור כי בשנה האחרונה עדיין היה פער גדול בין היבולים של החקלאי המצטיין ובין אלה של חברו הבינוני. יש לעלות על פסי ייצור חדשים.

בשנים האחרונות נוכחנו לדעת, כי יש מועצות שידעו לכלכל את עבודתן בהגיון, והתוצאות הוכיחו שיש הספקה סדירה של תוצרת חקלאית בלי ליצור עודפים, וכי יש אפשרות לעשות זאת תוך קיום הכלל "הספקה מסודרת בטיב מעולה".

בעבר יכול היה משרד החקלאות לפקח על עבודה זו לפדריה. היום, מסיבות אובייקטיביות, הוא חייב להעבירה לגופים שהוא מקים ואשר חייבים לנהל מדיניות שביסודה תהיה מונחת ההכרה, כי יש לעשות הכל שלא תהיה נשירה רצינית מענף החקלאות. כי נשירה זו עלולה לפגוע בחקלאות שלנו יותר מכל. על גופים אלה לדאוג לביצוע תקין של תהליכי הייצור, לבסס את היחידות של "חקלאים מלאים" על מיכסות ייצור כוללות, שיבטיחו לחקלאי הכנסה רצויה.

השאיפה צריכה להיות: להגיע לעיבוד מלא ונכון של אדמותינו, לביסוס מעמד של חקלאים מקצועיים ולהגדלת יצוא התוצרת החקלאית לשם החלפתה ביבוא החקלאי הנחוי.

אדוני היושב-ראש, בין המשקים החקלאיים במדינת ישראל קיימים לא מעטים משל הזרם הדתי, ובכלל זה מספר לא מבוטל של משקי פועלי אגודת ישראל. כל אלה יעמדו בשנה הבאה לפני הבעיות המיוחדות ששנת השמיטה מעמידה לפני החקלאי היהודי.

"כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבחתה הארץ שבת לה". שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה. ובשנה השביעית שבת שבת תון יהיה לארץ שבת לה, שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור. את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי גזירך לא תבצור. שנת שבתון יהיה לארץ. והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך".

בשנת השמיטה שובתת הארץ אצל אלפי חקלאים במדינה. ברור איפוא כי מבחינת ערכי ההכנסות שנה זו תהיה נמוכה ולעתים אף גרוענית. ידוע לי שבמשקי פועלי אגודת ישראל, למשל, יש הפסדים של מאות

הישיבה נעולה בשעה 14.45.